कविकुलगुरु - कालिदास - संस्कृत - विश्वविद्यालयः

This PDF you are browsing now is a digitized copy of rare books and manuscripts from the Jnanayogi Dr. Shrikant Jichkar Knowledge Resource Center Library located in Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University Ramtek, Maharashtra.

KKSU University (1997- Present) in Ramtek, Maharashtra is an institution dedicated to the advanced learning of Sanskrit.
The University Collection is offered freely to the Community of Scholars with the intent to promote Sanskrit Learning.

Website
https://kksu.co.in/

Digitization was executed by NMM

https://www.namami.gov.in/

Sincerely,

Prof. Shrinivasa Varkhedi
Hon'ble Vice-Chancellor

Dr. Deepak Kapade
Librarian

Digital Uploaded by eGangotri Digital Preservation Trust, New Delhi
https://egangotri.wordpress.com/

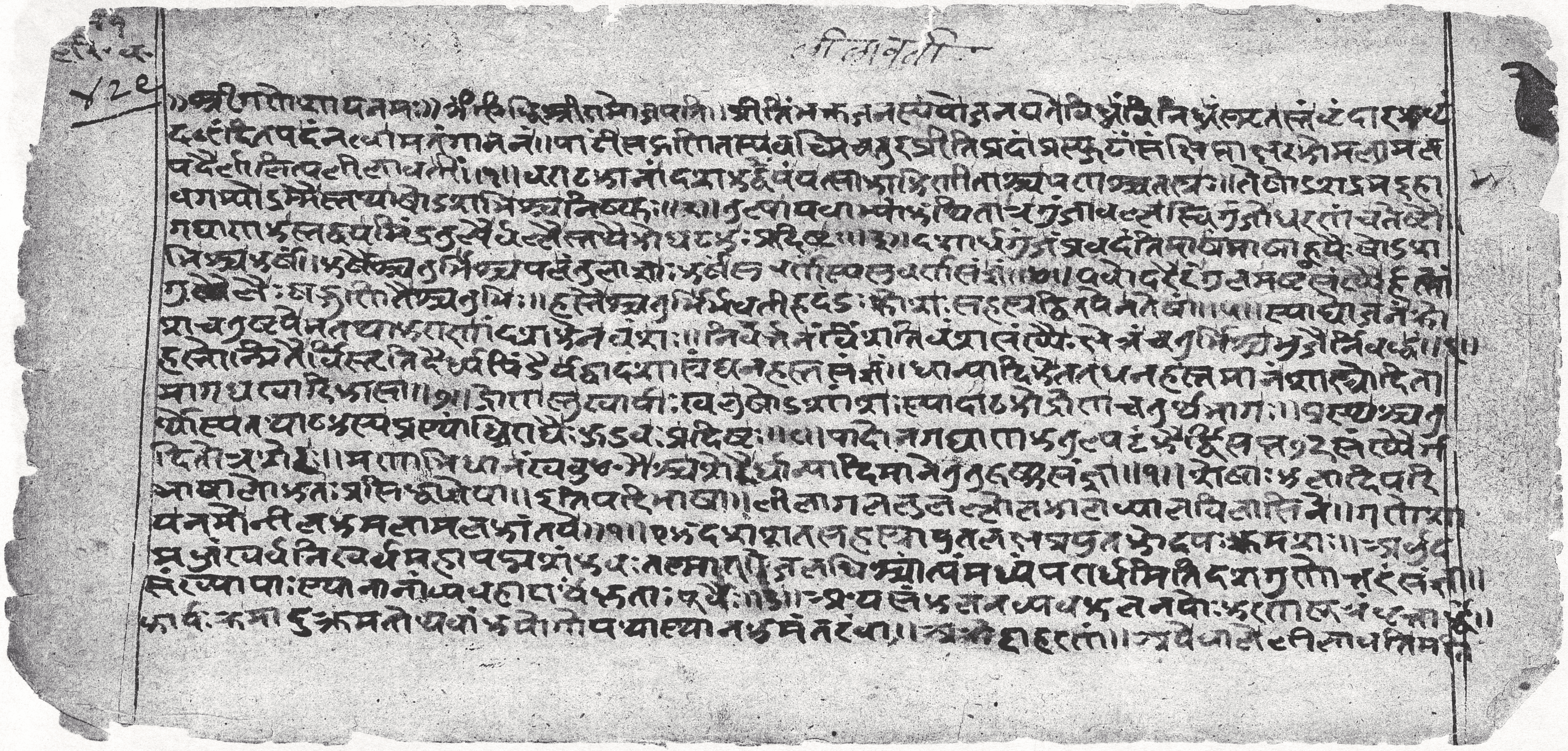

॥श्रीगणेशाय नमः॥ ॐ सिद्धिश्रीतमोऽपरागे॥ प्रीतिं भक्तजनस्य यो जनयते विघ्नं विनिघ्नन्स्मृतस्तं वृंदारकवृं
दवंदितपदं नत्वा मतंगाननं॥ पाटीं सद्गणितस्य वच्मि चतुरप्रीतिप्रदां प्रस्फुटां संक्षिप्ताक्षरकोमलामल
पदैर्लालित्यलीलावतीं॥१॥ वराटकानां दशकद्वयं यत्सा काकिणी ताश्च पणश्चतस्रः॥ ते षोडश द्रम्म इहा
वगम्यो द्रम्मैस्तथा षोडशभिश्च निष्कः॥२॥ तुल्या यवाभ्यां कथितात्र गुंजा वल्लस्त्रिगुंजो धरणं च तेष्टौ
गद्याणकस्तद्द्वयमिंद्रतुल्यैर्वल्लैस्तथैको घटकः प्रदिष्टः॥३॥ दशार्धगुंजं प्रवदंति माषं माषाह्वयैः षोडशभि
श्च कर्षं॥ कर्षैश्चतुर्भिश्च पलं तुलाज्ञाः कर्षं सुवर्णस्य सुवर्णसंज्ञं॥४॥ यवोदरैरंगुलमष्टसंख्यैर्हस्तो
ऽंगुलैः षड्गुणितैश्चतुर्भिः॥ हस्तैश्चतुर्भिर्भवतीह दंडः क्रोशः सहस्रद्वितयेन तेषां॥५॥ स्याद्योजनं क्रो
शचतुष्टयेन तथा कराणां दशकेन वंशः॥ निवर्तनं विंशतिवंशसंख्यैः क्षेत्रं चतुर्भिश्च भुजैर्निबद्धं॥६॥
हस्तोन्मितैर्विस्तृतिदैर्घ्यपिंडैर्यद्द्वादशास्रं घनहस्तसंज्ञं॥ धान्यादिके यद्घनहस्तमानं शास्त्रोदिता
मागधखारिका सा॥७॥ द्रोणस्तु खार्याः खलु षोडशांशः स्यादाढको द्रोणचतुर्थभागः॥ प्रस्थश्चतु
र्थांश इहाढकस्य प्रस्थांघ्रिराद्यैः कुडवः प्रदिष्टः॥८॥ पादोनगद्याणकतुल्यटंकैर्द्विसप्त७२संख्यैर्नि
दितोत्र सेरः॥ मणाभिधानं खयुगैश्च सेरैर्धान्यादितौल्येषु तुरुष्कसंज्ञा॥९॥ शेषाः कालादिपरि
भाषा लोकतः प्रसिद्धेया॥ इति परिभाषा॥ लीलागललुलल्लोलकालव्यालविलासिने॥ गणेशा
य नमो नीलकमलामलकांतये॥१॥ एकदशशतसहस्रायुतलक्षप्रयुतकोटयः क्रमशः॥ अर्बुद
मब्जं खर्वनिखर्वमहापद्मशंकवस्तस्मात्॥ जलधिश्चांत्यं मध्यं परार्धमिति दशगुणोत्तराः संज्ञाः॥
संख्यायाः स्थानानां व्यवहारार्थं कृताः पूर्वैः॥२॥ अथ संकलितव्यवकलितयोः करणसूत्रं वृत्तार्धं॥
कार्यः क्रमादुत्क्रमतोथवांकयोगो यथास्थानकमंतरं वा॥ उदाहरणं॥ अये बाले लीलावतिम

Accession No:- ~~1204~~ M1228
Title:- लीलावती
Author:- भास्कराचार्य
Subject:- Astronomical maths.

पत्रे:- ४३

K K S U LIBRARY
RAMTEK
441 106
M-1228
Dist Nagpur

Checked 2012

①

मतिकुहि सहितानं॥ द्दं पंचत्रिंशत्त्रिनवतिप्रमाणा[illegible]दशादश॥ ग्रातीपेतानेतानेः कृतविकृतांक्ष्यापिय
दमेवादिष्यत्ते गुणि व्यवकलनमार्गे द्विकुशलासा॥ न्यासः॥ ३।५।३।२।१८।३।१८।१०।१०० संयुक्तानेजातं ३०
॥न्यासः॥१००००७५ मुः त्रियो जनेनातं ८६४०॥ गायगुणतानेनलाभ्यं [illegible] दवं श्रतं॥ गुणनं संख्यगुणानेनह
न्याद्रुल्लाधितैनैयकृपांतिसीदीन॥ गुणवत्त्वधीधी गुणताखंड गुण्यस्ते खंडश्चैः स्वगुणितितोगुणितेवा॥
भलेगुणाः कृत्वापि पिननेतनेनप्त्या च गुणन्यैव गुणितातांफ संख्या॥ द्विधा मध्ये रूपविभाग एवं स्यात्तानेः ए
[illegible]का गुणितातः सत्तनः॥२॥ इष्टोनयुक्तेन गुणोनत्रि धीमीरूः गुणताण्यास्त्विनवशितीया॥ स्त्र
देशाध्यः॥ घातैया सखुडग सो लनयनैती राव तिडो व्यतीयं चक्यद्धृपिताद्दियाक्षगुणता॥ श्रं
रूपितैश्वर्याद्दिः॥ रूपस्थानविभाग खंडगुणतानेस्थानि [illegible] पोश्रीनिष्टि[illegible]नोलेन गुणतानेन चगुणित
तः॥ जातः॥ प्रतिरूपैर्वदा॥१॥ न्यासः॥ गुण्यः १३५ गुणकः १२ गुणनमनंशगुणतानेनह स्यादित्ति रूपेजा
तं १६२०॥ अथ गुणाकस्य रूपविभागे रूपेजातं४।८ अाभ्यां पृथक् गुण्ये गुणिते चजातं तदेव
१६२०॥ अथवा द्विविभक्तेन गुणतेन १० अाभ्यां वदः पृथक् गुण्ये गुणिते चजातं तदेव
पृथग्गुणिते [illegible] स्थिरः तथा ४ अाभ्यां त्रिभिरत्र गुणिः ४ गुणे गुणितेन जातं तदेव १६२०॥ अ
अथ स्थानविभागेन रूपेण वंदेडे १।२ अाभ्यां पृथक् गुण्ये गुणिते जातं तदेव १६२०॥
जातं तदेव १६२०॥ अथवा इष्टेन गुणतेन २ गुणिते गुणिते वा स्वगुणे जातं
तदेव १६२०॥ अथवा इष्टेन गुणतेन २ गुणिते इष्टेन गुणतेन हीने चजाते
अथवा गहारेण रोग संवत्सरा[illegible] अवधिकैः पृथगुणाः स्यादंलाभकं तत् तदेव १६२०॥ इति गुणनप्रकार॥
संत तवनेजगहारे॥

समेनेनेदेनाप्यं चयर्ल हाटमाऽस्यौ भजेद्वालतिसंभवैगु।। अथोदाहरणं।। प्राग्गतिताना मार्ग प्रानां लग्ना घे
दानां भासाः १६८२।। भजनात्त्वैऽघोऽगणप १३५।। अथ यथाभाऽघहाते चक्रभिरदयर्त्तितो ७०५।। ३।।५।। त्रिभि
रदयर्तितो ५७०।।१।७ स्पष्टहाटहते जातं १३५।। इति भागहारः।। यमेधरतात्स्वनं अस्य तत्वं।। तमद्रुघातोऽ
तिरुप्यते यैस्पाप्योपयशौ द्विगुणात्यवतिधूः।। स्वल्पोयतिद्वांघ्रतयापवर्त्तो स्यपन्सं पवर्त्तेत्तार्य चन्त
ताशिं।। स्ववेदु कथन्सौ विहरितिहि विभ्रीततवेडयशैस्यफतासकृतितो।। इबीन प्रुतास्थितवधः ऽफतित्वाद्दिव
स्ययौऽतोत्समस्थितोपा।। स्वभोदेशघ्नः।। तत्वैनयानां चचक्रदंष्ट्रानां भूहि त्रिहीनस्य प्रातवदन्त्या।। पंच
नत्स्पाप्यव नस्यर्गजानासि चेऽहर्गविधातमानेः।। अथवालः।। ८।१।४।२९।१०००५।। एवंगावयोऽदय
रतोऽगतावर्णाः ८११७९६।१८८२०८।१०००१०००२५।। अथ यानवनानां वेदे ४।५ अत्र वेदोहतिः ३०ऽह्विधीय
नतवेडयशै १।३।२५ स्यैन ७१ गुणाऽगतासैवफतिः ८१।। अथ चक्रदंष्ट्रानां वेदे ६१८ अत्र वेदोहतिः ७८ह्वि
धूमी ८१ तह्वैस्यैन १०० गुणाऽगतासैवफतिः १९६।। अथ पातवेदे १०।७ तयासैवफतिः।। अथ दत्तशी ३९
अथवंचितिमित्यता ३८७ पपत्रुगुतम्यऽ... अनदोऽहतिः ८८२०८ त्रियर्गाः (पुन्तोनुगतोवर्गाः सहफ८८८२८
एवंसलयेचहतिवर्गाः।। अथ पयर्गभकलेफतोतत्स्व।। त्वन्फोत्स्वाद्विधमान्हहतिर्द्विगुणायेन्मकतंलमेतद्ध
तैस्यध्रोतः धहतिं तदापविभजमात्स्वध्यंद्विविधूंनवतेता।। वंत्त्सांपकिंहोतलमैन्यविवसनाप स्यो
पयर्गफतैपवत्सांतद्विगुणंन्वसेदिति फुः पंकेदेसहृत्वात्वदं।। अथोदाहरणं।। फलं च गुणांच
तयानचानां फर्ष्णं फतानां चसल लेफतीनां।। तत्यकृत्य उकूषांववदातिविधिविधृपेर्विश्वद्विर्दनीत्य
गाता।। अथ वालः।। ४।८।८।५।१७९६।१८८२०८।१००१००२५ तत्पानि यथाक्रमेतत्त्ववर्गमफतानि २।३।८।१४
२९।१०००५ इति वर्गफतं।। अथ पधनेऽहत्वात्संच्वत्वं।। समस्त्रिघातस्य चथनः प्रदिष्टः स्यप्योघनोऽत

3

स्ततोऽन्त्यवर्गः॥ आदित्रिनिघ्नस्तत आदिवर्गस्त्र्यन्त्याहतोऽथादिघनश्च सर्वे॥ स्थानान्तरत्वेन युता घनः स्यात्
प्रकल्प्य तत्खण्डयुगं ततोऽन्त्यं॥ एवं मुहुर्वर्गघनप्रसिद्धावाद्याङ्कतो वा विधिरेष कार्यः॥ खण्डाभ्यां वा हतो
राशिस्त्रिघ्नः खण्डघनैक्ययुक्॥ वर्गमूलघनः स्वघ्नो वर्गराशेर्घनो भवेत्॥ उद्देशकः॥ नव घनं त्रिघन
स्य घनं तथा कथय पञ्चघनस्य घनं च मे॥ घनपदं च ततोऽपि घनात्सखे यदि घनेऽस्ति घना भवतो मतिः॥
॥ न्यासः ९।२७।१२५ जाता क्रमेण घनाः ७२९।१९६८३।१९५३१२५ अथवा राशिः ९ खण्डे ४।५ आभ्यामाह
तो राशिः १८० त्रिनिघ्नः ५४० घनैक्येन १८९ युतो जातो घनः स एव ७२९ अथवा राशिः २७ खण्डे २०
७ खण्डाभ्यामाहतः त्रिघ्नः ११३४० खण्डघनैक्येन ८३४३ युतो जातः १९६८३ अथवा राशिः ४ तन्मूलं २ घन
८ अस्य वर्गो जातः चतुःषष्टि घनः ६४ राशिः ९ तन्मूलं ३ घनः २७ अस्य स्ववर्गेण नवानां घनः ७२९ पूर्ववच्च घन
वर्गः ९ स एव वर्गघन इति घनः अथ घनमूले करणसूत्रं वृत्तद्वयं॥ आद्यं घनस्थानमथाघने द्वे पुनस्त
थान्त्याद्घनतो विशोध्य॥ घनं पृथक्स्थं पदमस्य कृत्या त्रिघ्न्या तदाद्यं विभजेत्फलं तु॥ पंक्त्यां न्यसेत्तत्कृ
तिमन्त्यनिघ्नीं त्रिघ्नीं त्यजेत्तत्प्रथमात्फलस्य॥ घनं तदाद्याद्घनमूलमेवं पंक्तिर्भवेदेवमतः पुनश्च॥
तत्र पूर्वं घनानां मूलाय न्यासः ७२९।१९६८३।१९५३१२५ अक्रमाल्लब्धानि मूलानि ९।२७।१२५
इति घनमूलं॥ इति लीलावत्यां परिकर्माष्टकं॥ अपारावर्णानि॥ तत्र भागजाते करणसूत्रं॥
अन्योन्यहराभिहतौ हरांशौ राश्योः समच्छेदविधानमेवं॥ मिथो हराभ्यामपवर्तिताभ्यां यद्वा
हरांशौ सुधियात्र गुण्यौ॥ उद्देशकः॥ रूपत्रयं पंच लवस्त्रिभागो योगार्थमेतान्वद तुल्य
हारान्॥ त्रिषष्टिभागश्चतुर्दशांशः समच्छिदौ मित्र वियोजनार्थं

॥न्यासः॥ ३ । ३ । १ ॥ जाताः समच्छेदाः ४ । ५ । ३ । ५ । १५ । १५ योगे जातः ५३ ॥ न्यासः॥ ६३ । १४ ॥ सप्तोप
वर्तितहरांशौ ॥ ८ । २ ॥ एतौ समच्छेदौ द्वौ वियोगे जातं ० । २६ ॥ इति भागजातिः॥ प्रभागजातौ क
रणसूत्रं वृत्तार्द्धं ॥ लवा लवघ्नाश्च हरा हरघ्ना भागप्रभागेषु सवर्णनं स्यात ॥ अत्रोद्देशकः॥ द्र
म्मार्धत्रिलवद्वयस्य सुमते पादत्रयं यत्ततः पंचांशकषोडशांशचरणः संप्रार्थितेनार्थि
ने॥ दत्तो येन वराटकाः कति कदर्येणार्पितास्तेन तान् ब्रूहि त्वं यदि वेत्सि वत्स गणिते जा
तिं प्रभागाभिधां॥ न्यासः॥ १ । २ । ३ । ३ । १ । १ । १ । १६ । ४ ॥ सवर्णिते अपवर्तिते च जातः॥ १ । २०० एवं द
त्तो वराटकः एकः १ ॥ इति प्रभागजातिः॥ भागानुबंधभागापवाहजात्योः करणसूत्रं वृ
त्तार्द्धं ॥ छेदघ्नरूपेषु लवा धनर्णमेकस्य भागा अधिकोनकाश्चेत ॥ स्वांशाधिकोनः खल
यत्र तत्र भागानुबंधे च लवापवाहे॥ तलस्थहारेण हरं निहन्यात् स्वांशाधिकोनेन तु तेन
भागान्॥ अत्रोद्देशकः॥ सांघ्रिद्वयं त्र्यंशयुतं त्र्युक्तौ द्वेकक्षौ हि सर्वर्णिते जातिस्वरूपं
यं चेत्तत्पा भागापवाहने॥ न्यासः॥ २ । ३ ॥ सवर्णिते जाते ९ । ११ ॥ उद्देशकः॥ अंघ्रिः स्व
र्धयुक्तः सनिजदलयुतः कीदृशः कीदृशौ द्वौ त्र्यंशौ स्वाष्टमसहितौ नीतौ तदनु च रहितौ तौ त्रि

स्या ४ राम

लव
॥३॥

भिः सप्तमभागो ॥ अर्धं स्वाष्टांशहीनं नवभिरथयुतं सप्तमांशैः स्वकीयैः ॥ को दृक् स्यात् ब्रूहि वेत्सि त्वमिह यदि सखेंशानुबंधापवाहे ॥ न्यासः ॥ सवर्णिते जाते

१ ६ १ ३ १ २	२ ३ ० १ ५ ० ३ १	१ २ ० १ ५ ८ १

१	१	१
२	३	१

इति जाति चतुष्टयं ॥ अथ भिन्नसंकलितव्यवकलितयोः करणसूत्रं वृत्तार्द्धं ॥ योगोंतरं तुल्यहरांशकानां कल्प्यो हरो रूपमहारराशेः ॥ अथोद्देशकः ॥ पंचांशपादत्रिलवार्धषष्ठानेकीकृतान् ब्रूहि सखे ममैतान् ॥ एभिश्च भागैरथ वर्जितानां किं स्यात्त्रयाणां कथयाशु शेषं ॥ न्यासः ॥ १/५ १/४ १/३ १/२ १/६ एषां योगे जातं २९/२० त्रयाणां शेषे जातं ३१/२० ॥ इति भिन्नसंकलितव्यवकलिते ॥ अथ भिन्नगुणने करणसूत्रं वृत्तार्द्धं ॥ अंशाहतिश्छेदवधेन भक्ता लब्धं विभिन्ने गुणने फलं स्यात् ॥ अथोद्देशकः ॥ सत्र्यंशरूपद्वितयेन निघ्नं ससप्तमांशद्वितयं भवेत्किं ॥ अर्धं त्रिभागेन हतं च विद्वन् दक्षोसि भिन्ने गुणनाविधौ चेत् ॥ न्यासः ॥ २/१ १/३ २/१ १/७ १/२ १/३ सवर्णिते जाते ५ । १/६ इति भिन्नगुणनं ॥ भिन्नभागहारे करणसूत्रं वृत्तार्द्धं ॥ छेदं लवं च परिवर्त्य हरस्य शेषः कार्योथ भागहरणे गुणनाविधिश्च ॥ अथोद्देशकः

[illegible]

ली
राम
॥३॥

तेछ

॥ सत्र्यंशरूपद्वितयेन पंच त्र्यंशेन षष्ठं वद मे विभज्य ॥ दर्भियगर्भाग्रसुतीक्ष्णबुद्धिश्चेद
स्तिते भिन्नहृतौ समर्था ॥ न्यासः ॥ ७।५।१।१॥ यथोक्तकरणेन लब्धे फले १५।७।१।२ इति भिन्नभा
गहारः ॥ अथ भिन्नवर्गादौ करणसूत्रं सार्द्धं ॥ वर्गे कृती घनविधौ तु घनौ विधेयौ
हारांशयोरथ पदे च पदप्रसिद्ध्यै ॥ अथोद्देशकः ॥ सार्द्धत्रयाणां कथयाशु वर्गं वर्गात्ते
तो वर्गपदं च मित्र घनं च मूलं च घनात्ततोऽपि जानासि चेद्वर्गघनौ विमिते
॥ न्यासः ॥ ७।२ अस्य जातो वर्गः ४९ अथास्य जातो घनः ३४३ वर्गस्यास्य मूलं ७
घनस्यास्य मूलं २ ॥ इति भिन्नपरिकर्माष्टकं ॥ अथ शून्यपरिकर्मणि करणसू
त्रमार्याद्वयं ॥ योगे खं क्षेपसमं वर्गादौ खं खभाजितो राशिः ॥ खहरः स्यात् खगुणः
खं खगुणश्चिन्त्यश्च शेषविधौ ॥ शून्ये गुणके जाते खं हारश्चेत्पुनस्तदा राशिः
अविकृत एव ज्ञेयस्तथैव खेनोनितश्च युतः ॥ अथोद्देशकः ॥ खं पंचयुग्भ
वति किं वद खस्य वर्गं मूलं घनं घनपदं खगुणाश्च पंच खेनोद्धृता दश च कः

॥९॥ उदंग्रोन्ता ॥ दृष्टं १ खार्धयुतं $\frac{3}{2}$ त्रिगुणं $\frac{9}{2}$ दृश्यं ६३ दृष्टं १ गुणितं न्यासः $\frac{63}{1}$ $\frac{9}{2}$ सवर्णितं $\frac{126}{2}$ $\frac{9}{2}$ खार्धयुतेन त्रिगुणितं खेनाभ-
क्तं १४ $\frac{3}{2}$ लब्धो राशिः १४॥

खगुणो निजार्धयुक्तः स्त्रिभिश्च गुणितास्खसहृतस्त्रिषष्टिः॥ न्यासः॥ एतत्खं पंचयु-
तं जातं ५ खवर्गः ० वर्गमूलं ० खघनः ० घनमूलं ० न्यासः ५ एते खेन
गुणिताः ० न्यासः १० एते खेनोद्धृता १० न्यासः अज्ञातराशिः १४ अस्य खगुणा
गुणकः ० अनेन शून्येन गुणिता १४ निजार्धेनानेन ७ युक्ताः २१ त्रिभिः गुणि-
तः जातो राशिस्त्रिषष्टिः ६३॥ इति शून्यपरिकर्माष्टकं॥ अथ व्यस्तविधौ करणसू-
५नौ त्रं श्लोको छेदं गुणं गुणं छेदं वर्गं मूलं पदं कृतिं ऋणं स्वं स्वमृणं कुर्याद्दृश्ये गा
राशिप्रसिद्धये अथ स्वांशाधिकोने तु लवाढ्योनो हरो हरः अंशस्त्वविकृतस्तत्र
विलोमे शेषमुक्तवत्॥ उदाहरणं॥ यस्त्रिघ्नस्त्रिभिरन्वितः स्वचरणैर्भक्तःस्त-
तः सप्तभिः स्वत्र्यंशेन विवर्जितः स्वगुणितो हीनो द्विपंचाशता तन्मूलेष्ट-
युते हृते च दशभिः जातं द्वयं ब्रूहि तं राशिं वेत्सि हि चेच्चलाक्षि विमलां बाले
विलोमक्रियां॥ न्यासः॥ गुणकः ३ स्वं $\frac{3}{4}$ भागः ७ ऋणं $\frac{1}{3}$ वर्गः॥ ऋणं नी
५२ मूलं ० क्षेप ८ हरः १० दृष्टं २ यथोक्तकरणेन जातो राशिः २८॥

॥ इष्ट १ पंच पुस्त्रिभागोन ... ६८ ... त्रिंशा ... ॥ १/३ ॥ १/२ ॥ १/४ ॥ समन्वित ... [illegible]
लब्धं च पतितं ... ॥ १७ ॥ ... राशि ४८ ॥

॥ इति व्यस्तविधिः ॥ अथेष्टकर्मणि करणसूत्रं वृत्तं ॥ उद्देशकालापवदिष्टराशिः क्षुण्णो ॥
॥ हृतोंऽशैः रहितो युतो वा ॥ इष्टाहतं दृष्टमनेन भक्तं राशिर्भवेत् प्रोक्तमितीष्टकर्म ॥ उदाहरणं ॥ ॥
॥ पंचघ्नः स्वत्रिभागोनो दशभक्तः समन्वितः राशेः त्र्यंशार्द्धपादैः स्यात् को राशिर्द्व्यूनसप्ततिः ॥
॥ न्यासः ॥ गुणः ५ स्वत्र्यंशोनः १/३ भागः १० ॥ ६८ ॥ अत्रेष्टराशिः ३ पंचघ्नः १५ स्वत्रिभागोनः ॥
॥ १० दशभक्तः १ कल्पितराशिः ३ ॥ १/३ ॥ १/२ ॥ १/४ ८ भिः समन्वितो जातः १७ अनेनेष्टेन ३ दृष्टं ६८ गु ॥
॥ णितं २०४ भक्तो जातो राशिः ४८ एवं पंचत्र्योदाहरणे राशिः एकेन चिंतनेन गुणितो वा अंशेन ॥
॥ रहितो युतो वा इष्टः तत्रेष्टराशिं प्रकल्प्य तस्मिन्नुद्देशकालापवत् कृते यो निष्पद्येत तेन भजेत् इ ॥
॥ ष्टः इष्टगुणफलं राशिः स्यात् अपदृश्यजातिः ॥ अमलकमलराशेस्त्र्यंशपंचांशषष्ठैस्त्रिनयन ॥
॥ हरिसूर्या येन तुर्येण चार्या ॥ गुरुपदमथ षड्भिः पूजितं शेषपद्मैः सकलकमलसंख्यां क्षिप्रमा ॥
॥ ख्याहि तस्य ॥ न्यासः ॥ १/३ ॥ १/५ ॥ १/६ ॥ १/४ ॥ दृष्टं ६ अत्रेष्टराशिं प्रकल्प्य प्राग्वज्जातो राशिः १२० तथा अ ॥
॥ न्योदाहरणं ॥ कामिन्या हारवल्ल्याः सुरतकलहतो मौक्तिकानां त्रुटित्वा भूमौ जातस्त्रिभागः [illegible] ॥
॥ शयनतलगतः पंचमांशः स्म दृष्टः ॥ प्राप्तः षष्ठः सुकेश्या गणकदशमकः संगृहीतः प्रियेण दृष्टं ॥

[illegible] माधे सत्रिभागं पुनर्विवरमतं ... ६६ ... भाग ... सनाथ ... विवर्ति ... भागेन मिश्रः ॥ १ ॥ [illegible]
अंशाः स्वनवमसहितः कीर्तितः ... नागेंद्री हस्ति ... मिश्रित ... जातः ... संख्या ॥ १ ॥ ६८ १ ६ स्पष्ट

[illegible]

ली० [illegible] तस्मात् [illegible] ३० ॥ [illegible] पर्वर्तनं [illegible] मते ६
[illegible] ५.८

५॥

श्री१

॥षट्कं च सूत्रे कथय कतिपयैर्मौक्तिकैरेष हारः॥ न्यासः॥

१	१	१	१
३	५	६	१०

दृश्यं ६ अत्रैव राशिं पृथक्कल्प्य १ प्राग्व॥
॥ज्जातो राशिः ३० तथान्यः षड्भागः पाटलीषु भ्रमर गण कुमास्य त्रिभागः कदंबे पाद श्चूते॥
॥प्रमीले [illegible] प्रदलितकुसुमे चंपके पंचमांशः प्रोत्फुल्ले भोजखंडे रविकरदलिते त्रिंशदंशोऽभिरेमे॥
॥स्मितत्रैकोमत्तभृंगो भ्रमति नभसि केको भवेत् भृंगसंख्या॥ न्यासः॥ १/६ । १/३ । १/४ । १/५ । १/३० दृश्यं १ इष्टराशिं परिक॥
वर्त्तनं ६॥ ॥ल्प्य १ प्राग्वज्जातो राशिः ६०॥ इति दृश्यजातिः॥ अथ शेषजात्यु[illegible]दाहरणं स्त्रि ८ आत भक्तेनेन लब्धान॥
॥हारघातेन भाज्यः प्रकल्प्य राशिः॥ अत्रोदाहरणं॥ स्वार्धं प्रादात्प्रयागे नवलवयुगलं योऽवशेषाच्च काश्यां शेषा॥
॥त्पादं शुल्कहेतोः पथि दशमलवान् षट् च शेषाद्गयायां॥ शिष्टा निष्कत्रिषष्टिर्निजगृहमनन तीर्थपान्थः॥
॥प्रयातस्तस्य द्रव्यप्रमाणं वद यदि भवता शेषजातिः श्रुतास्ति॥ न्यासः॥ १/२ । २/९ । १/४ । ६/१० अत्र रूपं राशिं प्रक॥
॥ल्प्य १ भागान् शेषादपास्य॥ अपनीतापवाहविधिना भागान् अपास्य जातं १/६० अनेन दृष्टे ६३॥
॥इच्छगुणो भक्ते जातं द्रव्यप्रमाणं ५४० इदं विलोमस्त्रैराशाद्वा सिध्यति॥ इति शेषजातिः॥ अथ॥ [illegible]
॥विश्लेषजात्युदाहरणं॥ पंचांशोऽलिकुलात्कदंबमगमत् त्र्यंशः शिलींध्रं तयोः विश्लेषस्त्रिगु॥
॥णो मृगाक्षि कुटजं दोलायमानोऽपरः॥ कांते केतकिमालतीपरिमलप्राप्तैककालप्रियादूता॥
॥हूत इतस्ततो भ्रमति खे भृंगोऽलिसंख्यां वद॥ न्यासः॥ १/५ । १/३ । [illegible] । दृश्यं १ जातमलिकुलं १५ एवम्॥ ग्रम

पंचमांश त्र्यंशयोः [illegible] दो विश्लेष [illegible] पंचमांश त्र्यंश विश्लेष [illegible]
[illegible] १/१५ [illegible] दृश्यं १ [illegible]
[illegible] १/१५ [illegible] १/१५ [illegible] [illegible]

५ रा २ पा ४ ... तदैसात २ भक्तं ५ ... लब्धं अन्तरेण तोनं ५५।७८ अवशिष्टतः २५।२६

द्वितं १

।। न्यत्रापि नोक्तं ।। अथ संक्रमणे करणसूत्रं वृत्तार्धं ।। योगोऽन्तरेणोनयुतोऽर्धितस्तौ राशी स्मृतौ संक्रमणाख्यमेतत् ।।
।। उद्देशकः ।। यदि योगः शतं सैकं वियोगः पंचविंशतिः तौ राशी वद मे वत्स वेत्सि संक्रमणं यदि ।। न्यासः ।।
।। योगः १०१ अंतरं २५ जातौ राशी ३८।६३ करणसूत्रं वृत्तार्धं ।। वर्गान्तरं राशिवियोगभक्तं योगस्ततः प्रो ।।
।। क्तवदेव राशी ।। उदाहरणं ।। राश्योर्ययोर्वियोगोऽष्टौ तत्कृत्योश्च चतुःशती ।। विवरं सहितौ राशी शीघ्रं गणि ।।
।। तकोविद ।। न्यासः ।। राश्यंतरं ८ कृत्यंतरं ४०० जातौ राशी २१।२९ ।। इति विषमकर्म ।। अथ किंचिद्वर्ग ।।
।। कर्म प्रोच्यते इष्टकृतिरष्टगुणिता व्येकार्धिता विभाज्यतेष्टेन एकस्यादस्य कृतिर्दलिता सैका परो ।।
।। राशिः रूपं द्विगुणेष्टहृतं सेष्टं प्रथमोऽथवा परो रूपं कृतियुतिवियुती व्येके वर्गौ स्यातां ययो राश्योः ।।
।। उद्देशकः ।। राश्योर्ययोः कृतिवियोगयुती निरेके मूलप्रदे प्रवद तौ मम मित्र यत्र क्लिश्यन्ति बीजग ।।
।। णिते बहवो विमूढाः षोडोक्तगणितं परिभावयंतः अत्र प्रथमराश्यानयने कल्पितमिष्टं १ अ ।।
।। स्य कृतिः १ अष्टगुणिता ८ इयं व्येका ७ दलिता $\frac{७}{२}$ इष्टेन हृता जाता प्रथमो राशिः $\frac{७}{२}$ अस्य कृतिः दलि ।।
।। तः २ सैका [illegible] प्रथमपरौ राशी एवमेतौ राशी $\frac{७}{२}$ [illegible] एवमेकेनेष्टेन जातौ राशी $\frac{७}{२}$ $\frac{५७}{८}$ द्विकेन $\frac{३१}{४}$ ।।
।। $\frac{९९३}{३२}$ अथ द्वितीयप्रकारेण इष्टं रूपं १ अनेन द्विगुणितेन २ रूपं भक्तं $\frac{१}{२}$ इष्टसहितं $\frac{३}{२}$ जातः प्रथमो ।।
।। राशिः द्वितीयः रूपमेव १ एवमेतौ जातौ राशी $\frac{३}{२}$ १ एवं द्विकेनेष्टेन $\frac{९}{४}$ १ त्रिकेन $\frac{१९}{६}$ १ अथवा ।।

⑪

श्री०

८ ॥ सूत्रं ॥ इष्टस्यवर्गवर्गोघनश्चतावष्टसंगुणौप्रथमः ॥ सैकोराशिः स्यातामेवंव्यक्तेथवाव्यक्ते ॥
॥ इष्टं १ अस्यवर्गः १ अष्टघ्नः १ सैकोजातःप्रथमोराशिः ९ पुनरिष्टं १ अस्यघनः १ अष्टगुणो ॥
॥ जातोद्वितीयोराशिः ८ एवंराशी ९।८ अथवैकेनेष्टेन ९।८ द्विकेन १२९।६४ त्रिकेन ६४९।२१६ ॥
॥ एवंसर्वेष्वपिप्रकारेष्वरिछवशादानेयत्ने ॥ १ दीस्त्रचोपमंवीजंगणितमित्यवभासते ॥ नास्तिगणितं ॥
॥ नमस्थानीनैवयोइतिनेकथा ॥ इतिवर्गकर्म ॥ अथमूलेलवशेषजातौकरणसूत्रंवृत्तद्वयं ॥
॥ गुणघ्नमूलोनयुतस्यराशेर्दृष्टस्ययुक्तस्यगुणार्धकृत्या मूलंगुणार्धेनयुतंविहीनंच ॥
॥ वर्गीकृतंप्रष्टुरभीष्टराशिः यदालवैश्चोनयुतःसराशिरेकेनभागोनयुतेनभक्ता दृश्यंतथा ॥
॥ मूलगुणंचताभ्यांसाध्यस्ततःप्रोक्तवदेवराशिः योराशिःस्वमूलेनकेनचिद्गुणितेनऊनो ॥
॥ युतोवादृष्टः तस्यमूलगुणार्धवर्गंदृश्यंचयुक्त्वायुतस्ययत्पदंततगुणार्धकार्येनयुतंकार्यं यदिमूले ॥
॥ नोदृष्टोराशिःयदिगुणघ्नमूलयुतोदृष्टःतर्हिविहीनंकार्यं तस्यवर्गोराशिःस्यातमूलोने ॥
॥ दृष्टेतावदुदाहरणं बालेमरालकुलमूलदलानिसप्ततीरेविलासभरमन्थरगाण्यपश्यत ॥
॥ कुर्वच्चकेलिकलहंकलहंसयुग्मंशेषंजलेवदमरालकुलप्रमाणं ॥ न्यासः ॥ मूलगुणाः ॥ राम
॥ १ । दृश्यं २ गुणार्धं $\frac{७}{४}$ अस्यकृतिः $\frac{४९}{१६}$ अनयादृष्टं २ युतंजातं $\frac{८१}{१६}$ अस्यमूलं $\frac{९}{४}$ इदंगुणार्धे ॥ ६

12

॥नानेन ३५युतं १९८ चतुर्नवतेन्यां ४ वर्गितं १६ जातं हंसगणमाने १६ मूलयुते ६ष्ठेतावदुदाहर॥
॥णं स्वपदैर्नवमिर्युक्तः स्यात् चत्वारिंशत्ताधिकं शतं पादशोके विघ्नतस्य राशिर्निगद्यतां॥न्या
॥न्यासः॥ मूलगुणाः ८ दृश्य १२४० गुणार्धं ६ अस्य कृतिः ८१ अनया दृश्ययुतं जातं ५०४१॥
॥अस्य मूलं ७१ इदं गुणार्धेन ६ विहीनं जातं ३१५ वर्गीकृतो राशिः ८६९ अथ भागमूलोदाहरणं त्रितं॥
॥यं याते हंसकुलस्य मूलदशकं मेघागमे मानसं प्रोड्डीय स्थलपद्मनीवनमगाद्दष्टांशकोऽन्तस्त॥
॥टात् बाले बालमृणालशालिनि जले केलिक्रियालालसं दृष्टं हंसयुगत्रयं च सकलां यूथ॥
॥स्य संख्यां वद॥न्यासः॥ १ मूलगुणाः १० दृश्य ३६ पदालवे ध्यानयुतेत्यस्य रूपेण १ नागः॥
॥नोनेन १८ मूलगुणा दृश्यं च भक्तं जातं ६०।४८ अनयोर्गुणामूलेनानयुतस्येत्यादिना॥
॥जातं हंसकुलमानं १४४ उदाहरणं॥पार्थः कर्णवधाय मार्गणगणं क्रुद्धो रणे संद॥
॥धे तस्यार्धेन निवार्य तच्छरगणं मूलैश्चतुर्भिर्हयान्॥शल्यं षड्भिरथेषुभिस्त्रिभिरपि छत्रं ध्वजं॥
॥ज्ञे कार्मुकं चिच्छेदास्य शिरः शरेण कति ते यानर्जुनः संदधे॥न्यासः॥ १ मूलगुणाः ४॥
॥ दृश्यं १० पदालवे ध्यानयुतेत्यादिना जातं बाणगणमानं १०० अलिकुलदलमूलं॥

13

॥मालतीयातमष्टौ निखिलनवमभागाश्चालिनी भृंगमेकं॥ निसिपलिमललुब्धं पद्ममध्ये॥
॥निरुध्य प्रतिरणति रणंतं ब्रूहि कांतेलिसंख्यां॥ अत्र किल राशिनवांशाष्टके राशपादमूले च॥
॥राशेः अंशरूपद्वयं दृश्यं च तत्र अंशदृश्यं चार्द्धितं राशपर्द्धस्य भवतीति यथान्यासः भागः ८/९
॥दृश्यं २ राशपर्द्धस्यांशोशस्य चेत्पार्धस्यादिति भागोन्यासः॥ अत्र प्राग्वल्लब्धं राशिदलं ३६॥
॥८ ततं द्विगुणितमलिकुलमानं ७२ भागमूलयुते चोदाहरणं॥ यो राशिरष्टादशभिः स्वमू॥
॥लैः राशित्रिभागेन समन्वितश्च॥ जातं शतं द्वादशकेन माशुतानीहपाट्यापद्धतः स्थिते चेत॥
॥न्यासः॥ भागः १/३ मूलगुणा १८ दृश्यं १२०॥ अत्रैभागःकेनयुतेन ४/३ मूलगुणो दृश्यं च॥
॥भक्त्वा प्राग्वज्जातो राशिः ५७६ अथ त्रैराशिके करणसूत्रं॥ प्रमाणमिच्छा च समानजाती॥
॥तिराद्यंतयोस्तत्फलमन्यजातिः मध्येस्थितदिच्छाहतमाद्यहृत्स्यादिच्छाफलं व्यस्तविधि॥
॥र्विलोमे॥ अत्रोदाहरणं॥ कुंकुमस्य सदलं पलद्वयं निष्कसप्तमलवैस्त्रिभिर्यदि॥
॥प्राप्यते सपदि मे वणिग्वर ब्रूहि निष्कनवकेन तत् कियत्॥ न्यासः॥ ३/७ | ५/२ | ९ लब्धानि॥
॥कुंकुमपलानि। ५२ कर्षौ २ अपि च पूर्व्वकर्षपलात्रिकच्छयाच्चेल्लभ्यते निष्कच॥
तुष्कयुक्तेन शततदादशभिः सपादैः पलैः किमाप॥ राम
॥७॥

द्वचस्त्वैवि चेत्य ॥ न्यासः ॥ ६३।१०४।४९ लब्धा निष्काः २० द्रम्मा ३ पणाः ८ काकिण्यः ३
वराटकः ११ वा साटकभागा १ द्रम्मदलेन स्वच्छं शाशालितंदुलखारिका ॥ लभ्या चेत्पण
सप्तत्या तत् किं सपादिकमप्यतां ॥ अत्र प्रमाणस्य सजातीपकारणार्थं द्रम्मद्वयस्य पणी
कृतस्य ॥ न्यासः ॥ ३२।६।१० लब्धेखार्यः २ द्रोणाः १ आढकः १ प्रस्थो २ इतित्रैराशि
कं ॥ अथ व्यस्तत्रैराशिककरणसूत्रं ॥ इच्छावृद्धौ फले ह्रासो ह्रासे वृद्धिः फलजातये ॥ व्य
स्तं त्रैराशिकं तत्र ज्ञेयं गणितकोविदैः ॥ यत्रेच्छा॥च्छावृद्धौ फलस्य ह्रासः ॥ यत्रेच्छाह्रा
सः फलस्य वृद्धिः ॥ तत्र व्यस्तत्रैराशिकं ॥ तद्यथा ॥ जीवानां वयसो मौल्ये तौल्ये वर्ण
स्य हैमनि ॥ भागहारे च राशीनां व्यस्तं त्रैराशिकं भवेत् ॥ उदाहरणं ॥ प्राप्नोति चेत्सो
डशवत्सरा स्त्री द्वात्रिंशतं विंशतिवत्सरा किं द्विधूःर्वहो निष्कचतुष्कमुक्षा प्राप्नोति
धूःषट्कवहस्तदा किं ॥ न्यासः ॥ १६।३२।२० लब्धं मौल्यं निष्काः २५ द्रम्मा ८ पणा
८ काकिणी २ वराटकाः अथ द्वितीयोदाहरणे न्यासः ॥ २ ॥ ४ ॥ ६ ॥ लब्धं नि
ष्काः १ ॥ अपि च ॥ दशवर्णं सुवर्णं चेत् गद्याणकेनवाप्यते निष्केन तिथिवर्णं

ली०
१८॥

नुदत्तदायदकिंपमिते ॥ न्यासः ॥ १०।१।१५ ॥ लब्धं ३/४ ॥ सप्राष्टकेन मानोन शतोषोसस्यसम
मापिते ॥ यदि मान शतं जातेन दाप चाष्टकेन किं ॥ न्यासः ॥ १।१००।५ लब्धं जातं १४०
अथ पंचराशिकादौ करणसूत्रं ॥ पंचसप्तनवराशिकादिकेनोन्यपक्षनयनफल
च्छिदांत्यविधाय बहुराशिजे वधे स्वल्पराशिवधभाजिते फलं ॥ अत्रोद्देशकः ॥ मासे
शतस्य यदि पंच कलांतरं स्याद्वर्षे गते भवति किं वद षोडशानां ॥ कालं तथा कथय मू
लकलांतराभ्यां मूलं च नं गणक कालफले विदित्वा ॥ न्यासः १०/५ १२/१६ लब्धं कलां
तरं ४८/५ कालज्ञानार्थं न्यासः

१ १०० ५	१६ ४८ ५

लब्धमासः १२ मूलधनज्ञानार्थं न्यासः

१ १०० ५	१२ ४८ ५	

लब्धं मूलधनं ॥१६॥ उदाहरणं ॥ सत्र्यंशमासेन शतस्य चेत्स
स्यात् कलांतरं पंच सपंच मांसाः ॥ मासैस्त्रिभिः पंचलवाधि
कैस्तत्सार्धद्विषट्कैः स्फुटमुच्यतां किं ॥ न्यासः ॥

४ ३ १०० २६ ५	१६ ५ १२ ५ १२	१ १० ५	० १६ ४८ ४८ ५	

लब्धं कलांतरं [illegible] ॥ इति पंचराशिकं ॥ अथ सप्तरा
शिके ॥ उदाहरणं ॥ विस्तारे त्रिकराः कराष्टकमि
ता दैर्घ्ये विचित्राश्च चेत रूपैरुत्कटैरगीता दश

राम
॥८॥

॥ पट्टसूत्रपटिकाअष्टौ लभंते शतं दैर्घ्ये सार्द्धकरत्रयापरपटी हस्तार्द्धविस्तारिणी ताद्दक्किंकिल॥
॥ भते द्रुतं वद कथ्यणिग्वाणिज्यकं वेत्सि चेत॥ न्यासः ३।१ लब्धं निष्का ० द्रम्माः १४ पणाः॥
॥ ८ ॥ काकिणी १ वाराटकाः ६४ वराटकभागो २ ॥ इति सप्तराशिके ॥ अथ नवराशिके॥

६	१ २
११	१

॥ उदाहरणं ॥ पिंडे येर्कमितांगुलाः किल चतुर्वर्गांगुला विस्तृतौ पट्टा दीर्घतया चतु॥
॥ र्दशाल्लभंते शतं ८ ता विस्तृतिदैर्घ्यपिंडमितयो येषां चतुर्वर्जिता पक्षास्ते वद मे चतुर्दश॥
॥ सखे मौल्यं लभंते कियत ॥ न्यासः॥

१२	८
१६	१२
१४	१०
३०	१४
१००	०

लब्धं रूतेन निष्काः १६ द्रंमा १० पणा॥
॥ १० काकिनी २ वराटका १३ वराटकभागः ४ अथैकादशराशिके उदा॥
॥ हरणं ॥ पट्टाये प्रथमोदिता मत्रितयोगजव्यूतिमात्रे स्थितास्ते धान्यमानपना॥
॥ पचेच्चकरीनां द्रम्माष्टकेनादके॥ अन्ये यतदनंतरं निगदिता माने॥
॥ चतुर्वर्जितास्तेषां का भवतीह भाटमितिगव्यसीति घट्टकं वद॥ न्यासः॥

१२	८
१६	१२
१४	१०
३०	१४
८	२ ०

॥ लब्धं नाणके द्रंमाः ८ ॥ इत्येकादशराशिके ॥ अथ भांडप्रतिभांडके करणसूत्रं वृत्तं॥
॥ भ्ये ॥ तथैव भांडे प्रतिभांडकेपि विधिर्विपर्यस्य सदाहि मौल्यं द्रम्मेण लभ्यत इहा॥
॥ म्रशतत्रयं चेताविंशत्पणेन विपणौ वद दाडिमानि आम्रेचैदाडुदशभिः का॥
॥

तिदातुमानिलब्धानितद्विनिमयेनभवंतिमित्र॥ न्यासः॥ लवगनिदातुमानि १६॥ इ॰ लीलावत्यांप्रकीर्णाध्यायः॥ श्री॥

१५	१
३००	३०
१०	१

अथमिश्रकव्यवहारेकरणसूत्रंवृत्तार्द्धं॥ प्रमाणकालेनहतंप्रमाणंविमिश्रकालेनहतंफलंहतंच॥ स्वयोगभक्तेचपृथक्स्थितेतेमिश्राहतेमूलकलांतरेस्तः॥ यद्वेष्टकर्माख्यविधेश्चमूलंमिश्राच्च्युतंतच्चकलांतरंस्यात्॥ उद्देशकः॥ पंचकेनशतेनाब्देमूलंस्वंसकलांतरं॥ सहस्रंचेत्पृथक्तत्रवदमूलकलांतरे॥ न्यासः॥ १ ५ १२ १०० १००० लब्धेक्रमेणमूलकलांतरेमूलं ६२५ कलांतरं ३७५ अथवाइष्टकर्मणा तद्यथाकल्पितमिष्टंरूपं १॥ उद्देशकालाः॥ यद्दिक्षराशिरित्यादिनायेचराशिपतेकरणीनरूपंपञ्चवैकेकलांतरं ५ एतद्युतेनरूपेण ६ ५ १००० ३७५ एतद्दिघ्नाहतंआपवहतं ५ १००० एवंचमिश्रएवमितितोजातं ५॥ एतद्वाशभिःगुणितं १२ अपवर्तितेजातं ३ तेनभक्तेलब्धंमूलंलब्धं ६२५ एततैर्मिश्राच्च्युतेजातं ३७५ अनेनकलांतरंस्यात्॥ करणसूत्रं॥ अथप्रमाणेनगुणितास्वकालव्यतीतिकालघ्नफलोद्धृताःस्युः॥ स्वयोगभक्ताश्चविमिश्रनिघ्नाःप्रयुक्तखंडानिपृथक्भवंति॥ उदाहरणं॥ यत्पंचकत्रिकचतुष्कशतेनदत्तंखंडैस्त्रिभिःगणकनि॰

ष्कशतं षडूनं मासेषु सप्तदशपंचसु तुल्यमाप्तं खंडत्रयेपि सफलं वद खंडसंख्यां ॥ न्यासः ॥

१	७	१	१०	१	५
१००	०	१००	०	१०	०
५	०	३	०	४	०

स्वयोगः ३३५ मिश्रधनं ९४ ॥ लब्धानि यथाक्रमं खंडानि २४।२८।४२
पंचराशिकैकविधिना लब्धसमकलांतरं ९१।३ करणसूत्रं वृ
त्तार्द्धं ॥ प्रक्षेपका मिश्रहता विभक्ताः प्रक्षेपयोगेन पृथक्फलानि
॥ अत्रोद्देशकः ॥ पंचाशदेकसहिता विभक्ताप्रक्षेपयोगेनपृथ
कै गणकाष्टषष्टिः पंचोनिता नवतिरादिधनानि येषां प्राप्ता विमिश्रितधनैस्त्रिशती
त्रिभिस्तैर्वाणिज्यतो वद विभज्य धनानि तेषां ॥ न्यासः ॥ ५१।६८।८५ मिश्रधनं ३००
जातानि धनानि ७५।१००।१२५ एतानि आदिधनानि रूपाणि लाभः २४।३२।४०
अथवा मिश्रधने आदिधनैक्योने शेषं लाभः ९६ अस्मिन प्रक्षेपगुणिते प्रक्षेपयो
गः भक्ते लाभाः २४।३२।४० ॥ अथ वापीपूरणे करणसूत्रं वृत्तार्द्धं ॥ भजेच्छि
दोंशैः । अथ तैर्विमिश्रैः रूपं भजेत्स्यात् परिपूर्तिकालाः ॥ उदाहरणं ॥ ये निर्झरा दिनदि
नार्द्धतृतीयषष्ठैः संपूरयंति हि पृथक्पृथगेव मुक्ताः वापीं यदा युगपदेव सखे विमु
क्ते केन वासरलवेन

19

तत्तावदास्ति ॥ न्यासः ॥ १।१।१।१ ॥ लब्धः पौरस्पर्शो कालोऽधिकांशाः १२ ॥ अथ पविकपे
करस्य चेच्छतांशैः ॥ परांशस्य मोल्यानि यथा चेत्समस्य : न तेऽस्य भागौः हत्वा तदेवेपि नम
जे घृतानि भागं मिश्रेणाच्यनेन हत्वा मौल्यानि पणादानि यथा चेत्समस्य ॥ अ
चौदशकः ॥ सार्द्धेन दलमानकं चयम होद्धके णामानाक्ष फं मु मानां चच दि चयो दश
मिता एतावणाक कवीकिरणीः ॥ अपाडापार्षपतेः दलांशा मुजलं मुद्धे कय भागान्वितं दि
भ्रतिदा पुण्यजो वृजे मनिहिपतः सार्ध्यां यतोयास्यसि ॥ न्यासः ॥ अत्र मूलस्य भाग
गुणिते पराभमन्ते पुतेजाते ५।१ अनयो योगः ३।६ एतेभा ५७।१ भागौ च २।१
मिश्र १३।६४ चनेन संगुणाभ्यन्ते जाते तद्दलमुक्ता मोल्ये १।८ ६।८२ तथा तद्दलमुक्ता मो
गाश्च १५।१४ अथ तद्दलमोल्यकाकिणी पा २ वराटकाः ६ भागौ च ३ ॥ ऽदहरगा
॥ करपूरस्य परस्य मिश्रगुगले नैकपरलं प्राप्यते वै रणा नोदनं चंदनस्य च पलं
द्रमाख भागेन चेत् अश्वारो नतथा गुरोः पलदलं निष्केन मे देहि तान् भागैः
रैककेषाउरताछ का मिते वटे पंचि मोल्यम्बह ॥ न्यासः ॥ मिश्र चनेन मा:
११ लब्धकपूरादीनां मौल्यानि

१	१
१	१
३	८
३	२
२	१

२	२	२
३५	१	१
१	८	८
१	१	१
१	१	२

८
२

१४ ३	८ ४	६ ६	फलानि	१ २ ९	८ ६ ४

अथवारूपाद्यंते नरगुणानानितरत्नशेषैरिष्टेहृते स्युःस्वल्प
मूल्यसंख्याः शेषैर्हृते शेषवच्चेपृथक्पृथक्तैरभिन्नमौल्यानि तथात्र
यातं ॥ उदाहरणं ॥ माणिक्याष्टकमिंद्रनीलदशकं मुक्ताफलानां शतं सद्वज्राणि च पंच र
त्नवणिजां येषां चतुर्णां धनं संगस्नेहवशेन ते निजधनाद्दत्वैकमेकं मिथो जातास्तु
ल्यधनाः पृथक्कथय तद्रत्नमौल्यानि मे ॥ न्यासः ॥ माणिक्यं ८ नीलं १० मौक्तिकं
१०० वज्रं ५ नर ४ गुणितदानेन ४ रत्नसंख्याः स्वानितशेषाणि माणिक्यं ४ नीलं
६ मौक्तिकं ९६ वज्रं १ एतैरिष्टशेषो विभक्ते रत्नमूल्यानि स्युः रिक्तितानि च यथाय
थ्यं चित इष्टकल्पितेभिन्नानि अथवाष्टत्व तदा स्वबुद्धिया कल्पिते यथा ९६ नि
न्नातीति तथा कल्पितं अतो जातानि मूल्यानि २४।१६।१।९६ तेषामेते द्रमाः संभा
व्यंते ३३ अथवारोपणां वच्चेपृथक्पृथक्भेदे मेते जातानि भिन्नमौल्यानि ५७२।१३४
२४।२३०४ चतुर्णांजनानां तुल्यधनं ५५८२ तेषामेते द्रमाः संभाव्यते अथ सुवर्ण
गणिते करणसूत्रं वृत्तं सुवर्णावर्णाहतियोगराशौ स्वर्णैक्यभक्ते कनके च वर्णो
वर्णो भवेच्छोधितहेमभक्ते वर्णोद्धृते शोधितहेमसंख्या ॥ उदाहरणं ॥ विश्वार्क रु

22

द्रदशवर्णासुवर्णमाषा दिग्वेदलोचनयुगप्रमिताः क्रमेण आवर्तितेषु वद तेषु सुव
र्णवर्णस्तूर्णं सुवर्णगणितज्ञ वणिग्भवेत्कः ते शोधनेन यदि विंशतिरुक्तमाषाः
स्युः षोडश द्रविणवर्णमितिस्तदा का तच्छोधिते भवति षोडशवर्णहेम तेपि विंशतिः
कतितदा प्रभवेति माषाः न्यासः १३।१२।११।१० १० जाताः आवर्तिते वर्णमितिमा
माषाः १२ एतत्स्वदयदि शोधिताः स्तेतः षोडशमाषाः भवंति तदा वर्णाः १६ यदि तदे
व षोडश स्याद्वर्णं कार्यं तदा पंचदशमाषा भवंतीति १५ अथ करणसूत्रं वृत्तं स्वर्णैक्यनि
घ्नाद्युतिजातवर्णात्स्वर्णतद्वर्णवधैक्यहीनात् अज्ञातवर्णाग्निजसंख्यया
प्तमज्ञातवर्णस्य भवेत्प्रमाणं उदाहरणं दशेशवर्णा वसुनेत्रमाषा अज्ञातवर्ण
स्य षडेतदैक्ये जातं सखे द्वादशकं सुवर्णमज्ञातवर्णस्य वद प्रमाणं न्यासः
१०।११।० आवर्तिते वर्णाः १२ लब्धमज्ञातवर्णमाषाः १५ करणसूत्रं वृत्तं स्व
र्णैक्यनिघ्नो युतिजातवर्णः स्वर्णघ्नवर्णैक्यवियोजितोसौ अहेमवर्णाग्निज
योगवर्णविहृतो भवेत्कोपि विदितामितयोस्तु स्यात् उदाहरणं दशेन्द्रवर्णा गुणचन्द्रमा
षाः किंचित्षाघाराकस्यैतेषां जातं पुटे द्वादशकं सुवर्णं कतीह ते षोडशवर्णमाषाः

न्यासः ॥ ५।१।१५ ॥ आय त्रितिवर्त्ता ॥ सर्वधं माबग्र मात्तं १ ॥ अप मूरता [illegible] ॥ साध्ये नो नो न स्वयतोवि
धेयः साध्यो यत्तः स्व स्वयतो निर्दिष्टैव तच्च ॥ इष्ट स्तु सो थोष मे स्वर्त्ता माने स्या तां स्वरूपा न स्व पोयत्तीयो स्ते ॥ उपा
दस्तां ॥ हादश ग्रहिणे वोऽपादया वर्त्तीन पुनो स्यैव आतं ॥ हादशा वृत्तीस्वतीं श्रुतिनयोः स्वत्ती यो मी ने ॥ न्यासः ॥
१।४।१ साध्यो वर्त्तः पररूपं स्वर्त्ता माने माया ॥ १।१।१ आपयानिर्दिष्टे स्थे न १।१।१ स्वयं गुणायलपर्त्ती गणितं ॥ अप्र
पदस्तो लक्षणं तत्रपं ॥ एकाधेयो तात अंशाव्यस्ता भाः पाकमा स्थिते परः पूर्वं लोलं गुणयलक्षणपर्यत्ते तरे त्ता च ॥
एकाद्यव्यादिभेदाख्य ईदं लाभात्तीस्ततं ॥ छंदश्चिग्णत रे छंद स्तुप योगोस्य तद्विदां ॥ मत्स्यो वहनमे
पादो विडवे से वत्तिव्यस्थे ॥ येषके स्समपेतीपेतन्नो गं विस्तते मे पात ॥ तथ ताव तो चेलवृत्तरे ॥ उदाहृतो ॥
वृत्तो हेमि रगापव्या त्यु पादपलनप कृति ॥ एकादिग्रयव्यका [illegible] पदपद [illegible] ॥ इह हि
उस्तते गाप ती च रता ॥ अत अत्म मे वाघे मो तात दे ता म [illegible] नां [illegible] नां [illegible] न स्या नां च न्या स ॥ [illegible]
[illegible] पयो लपरतो न स [illegible] ॥ एकादिग्र [illegible] २ [illegible] ४ [illegible] चतुर्दयः वंचे
गुद्ध [illegible] एकादि स [illegible] १।४।१५।२०।१५।६।१ [illegible] पादव्या [illegible] मितिता ॥ ६४ ॥
चतुष्का [illegible] नस्त [illegible] एकादिग्र [illegible] भेदानैनीवते जा मे [illegible] मेस्ता जाताः
गाप [illegible] १६७७ २१६ [illegible] पर्यंतघृंद लो [illegible] मिति [illegible] नं ॥ उदाह
रतं [illegible] ॥ एकाद्यव्यादि मत्स्यो वहनामिति महो [illegible] चतुरवि [illegible]
स्ता धा [illegible] ॥ एकाद्यव्यादि [illegible] न वडू से: स्तु मे ता
[illegible] ॥ न्यासः ॥ [illegible] ॥ एकाद्यव्यादि मत्स्यो वहने [illegible] ॥
[illegible] मत्स्यो वहन ने दा २५५ [illegible] न्यासः [illegible]
[illegible] ॥ न्यासः ॥ [illegible] ॥ ६७ ॥

(23)

=अथ श्रेढीव्यवहारे करणसूत्रं वृत्तं ॥ सैकपदघ्नपदार्धमथैकाद्यंकयुतिः किल संकलिताख्या ॥ सा द्वियुतेन प
देन विनिघ्नी स्यात्त्रिहृता खलु संकलितैक्यं ॥ उदाहरणं ॥ एकादीनां नवान्तानां पृथक् संकलितानि मे ॥
संकलितैक्यानि [illegible] गच्छस्य [illegible] द्रुतं ॥ न्यासः ॥ १।२।३।४।५।६।७।८।९ संकलितानि १।३।६।१०।१५।२१
२८।३६।४५ एषामैक्यानि १।४।१०।२०।३५।५६।८४।१२०।१६५ अथ वर्गयोगे करणसूत्रं वृत्तं ॥ द्विघ्नपदं
कुयुतं त्रिविभक्तं संकलितेन हतं कृतियोगः ॥ संकलितस्य कृतेः सममेकाद्यंकघनैक्यमुदीरितमाद्यैः ॥
उदाहरणं ॥ तेषामेव च वर्गैक्यं घनैक्यं च वद द्रुतं २८५ पदैः संकलनामार्गे कुशला यदि ते मतिः ॥
=अन्यत्करणसूत्रं वृत्तं ॥ व्येकपदघ्नचयो मुखयुक् स्यादन्त्यधनं मुखयुग्दलितं तत् ॥ मध्यधनं पदसंगुणितं तत् सर्वधनं गणितं
च तदुक्तं ॥ उदाहरणं ॥ आद्ये दिने द्रम्मचतुष्टयं यो दत्वा द्विजेभ्योऽनुदिनं प्रवृत्तः ॥ दातुं सखे पंचचयेन पक्षे
द्रम्मान्वद द्राक् कति तेन दत्ताः ॥ न्यासः ॥ आदि ४ चय ५ गच्छ १५ आदिधनं ४ मध्यधनं ३९ अंत्यधनं
७४ सर्वधनं ५८५ ॥ उदाहरणं ॥ आदिः सप्त चयः पंच गच्छोऽष्टौ यत्र तत्र मे ॥ मध्यान्त्यधनसंख्ये के वद
सर्वधनं च किं ॥ न्यासः ॥ आदि ७ चय ५ गच्छ ८ मध्यधनं ४९ अंत्यधनं ४२ सर्वधनं १९६ अथ मुखमादि
ज्ञाने मध्यदिनाभावात् ॥ मध्यास्याज्ञापरादिने धनवोर्ध्वगार्धं मध्यधनदानं प्रविजमहीतो ॥ इत्येवं श्रेढीतिरू
पणा ॥ अन्यत्करणसूत्रं सार्धं ॥ गच्छहृते गणिते वदनं स्यात् ॥ व्येकपदघ्नचयार्धविहीने ॥ उदाहरणं ॥
पंचाधिकं शतं श्रेढीफलं सप्त पदं किल ॥ चयं त्रयं वयं विद्मो वदनं वद नंदन ॥ न्यासः ॥ चय ३ गच्छ ७ गणितं
[illegible] लब्धं आदि ६ ॥ अन्यत्करणसूत्रं सार्धं ॥ गच्छहृतं गणितं वदनोनं व्येकपदार्धहृतं च चयः स्या
त् ॥ उदाहरणं ॥ प्रथममगमदह्ना योजने यो जनेशस्तदनु ननु कया सो ब्रूहि यातोऽध्वचय्या ॥ अरिकरिह
रणार्थं योजनानामशीत्या रिपुनगरमवाप्तः सप्तरात्रेण धीमान् ॥ न्यासः ॥ आदि २ गच्छ ७ गणितं ८० गच्छ ७ गणि
तं ८० लब्धं [illegible] ॥ अन्यत्करणसूत्रं सार्धं ॥ श्रेढीफलादुत्तरलोचनघ्नाच्चयार्धवक्त्रान्तरवर्गयुक्तात् ॥ मू

न्चल्क्षांतिक्ष्यं॥ सम्मान सं धस्य-च गुर्भेजस्य फ क्लैन म-अर्थिं च पीख्ष स्य अस्थिं॥ भुजे भुजो-अस्य चदे च स्याधी
तस्यावधे सं च दिवित्त न स्था॥-अ [illegible] धपो ना च गुरस्य अर्धि [illegible] स्वं च चैं धवपदं [illegible] स्या ना॥ सपा
नलं धे लघु दोः फ को ना [illegible] वो-अ दोः संगुणी स्पिक्षा हन्या॥ऽदा हर्त्तां॥ [illegible] वं चापा स्मित [illegible] चंद्या
हिंश्रा स्मिति भुजौ॥ भुजं च गुणं च बिंग [illegible] स्पा [illegible] हीं [illegible] ॥ [illegible] सं धकं से त्रा दिदं [illegible]
हतां॥ छ [illegible] चापा [illegible] स्मिति च तेफलं चोर्मिती॥ कोटी तच्चापयो [illegible] समसं च चत घुतो॥ [illegible]
शेत्रस्य च्या सः॥ अत्र चश्हस कर्त्ति त्रिषष्टि स्मितं ग्रहस्य [illegible] ग्रा च [illegible] भूतः [illegible] पर
[illegible] चं चापा न स्याने [illegible] शस्मिते उरस्य कर्त्ति [illegible] स्य [illegible] धम्मा नेष्ट [illegible] तातं कत्तीं [illegible] ५८ [illegible] कद
चं हस्य॥२५०० अ न चा कं तं को ते धं [illegible] ती च कर्त्ता [illegible] ७५॥ रस्य॥ २५॥ अपनं दे च से नं वे स स म सं चं नद
गुणिनां घु स्पिपति [illegible] स्मिति दांच शानां [illegible] स्पितं-स्पाद से [illegible] नं [illegible] = स च [illegible] ना धे [illegible] पर
सं च [illegible] गत ३५०१६ [illegible] नं भानं दं हैं [illegible] पर्वत-स्य [illegible] सम सं च॥ लब्धा
पा जो [illegible] मे तें च स्य च चर्न चा॥ ५७८ अ [illegible] कर्त्त [illegible] एवं च [illegible] ता धपा [illegible] पः [illegible] चर्न: २११६
अन्न को॥ [illegible] न स्का तो भरतौ [illegible] एवं-च [illegible] संया फ [illegible] अन्या [illegible] भ
तः॥ एवम [illegible] पिप तच [illegible] त्तीं चा [illegible] तो [illegible] धाये [illegible] दान व नं॥ फत्तीं [illegible] भुर धाते [illegible]
भव च्या-अन्य भा [illegible] तं गुरता [illegible] ॥ [illegible] नभुजा प्र [illegible] भु [illegible] धयोः फ तोपि [illegible] मे॥ च्या सः॥ ३२ 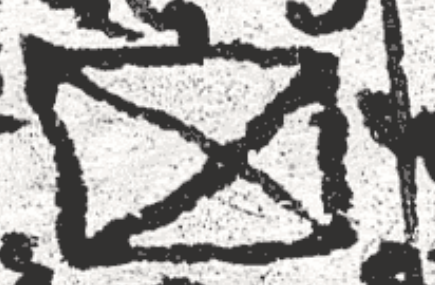 पर
फर्त्तां [illegible] तभुज धाते २३७०१९३०० चेगा॥ ३७० अन्यत्ते [illegible] ३१२०१८७५ चेगा॥ ४०८५० तो चेगा व ५२ ६० ५३
न्वा अ प्राप्ता तो ३२४०१८४५ [illegible] चपको [illegible] ना ने नर २८। १४०० [illegible] त्ति [illegible] ना नं [illegible] न ह [illegible]
घो ३१३६। ३८ ९८ अन चा [illegible] ले ५८॥१३ [illegible] तो फत्तीं म हत्ता [illegible] ३५ ना नो तो [illegible] मह [illegible] तो [illegible] धर्मो

25

५१
न्यास: ६ ८ अथ बाधे १६७१७३५ संव: ३४ अथ लंबज्या नेष्टकर्णी सा नार्धं लग्नं॥
तथा कर्णे ३५ त्रिभुजस्य लंबस्य छित्वा बाधा स्या॥ तद्गुणे भक्तवर्ग लब्ध न्यूनितलब्ध वर्गलंबवर्ग लब्ध पदं लंबः॥ पंचलंब नंघा त्रि
तं यत्रचतुर्भुजे सत्यभुजे ज्याता॥ संवः छित्वा लब्धे: ३४ अवृत्ता स्या॥ बाधा १६७ तद्गुणे भक्तवर्ग लब्ध पदं लध्व कर्णः॥
लब्धे बाधे दिनाज्ञात: कर्णः ७७ अथ बाहुतीयक कर्णनार्ध लग्नं॥ २ त्रिभुज कर्ण: तथा संज्ञक स्या॥ त्रिभु
भुज कर्णौ भवत: स्थिते वा कर्णा तयो: संज्ञावितसे यथा कुद्धकल्प संवाय वधा स्याल्लाधा॥॥ अबाधकोल्म
कज्जस्य कोर्पतस्या दत्तं तत्लघ्वीतिलंबकत्वा॥ संबैस्यवर्गलब्ध पदं द्वितीय:॥ कर्णौ मध्ये लंबं चतुर्भुजे॥ म
त्रेथ चतुर्भुजे सत्यभुजागात दसि॥॥ छित्वा: छित्वा लब्ध लंबस्य मानं भुजे प्रति ७७ तत्कर्णे देया यस्मिन्वस्य
लो त्रस्य भवे कर्णे दैयो भवत:॥ तस्य छिद्र लब्धे तको: कर्णे भुजे प्रथक्स्य तद्दितसे भुजेव क्षप्रकल्प्य म
यत लंबाय बाधा ज्यास्यत्ताः॥ लंबो ६।२० अबाधा पदो: कल्पयो: कर्णा ३२ तत: लंबाधाता
ताराला मितल र्धा॥ लंबत ल्प१३४५ लो: १६८ लंबे भवं ८४ भुजे ७।५६ अन्य चोर्णा: ७२२४ अस्य पदं द्वि
तीय कर्णः द्विभाता २५ यान वधा॥ इद्ध कर्णं ३५ ने विभोधाति॥ तत्रस्थान॥ ४ कर्णौ त्रिता चत्वभुजे
ल्पकी प्रथक्त्वत लब्धचतुर्भिते चयहा॥ सा ध्यो वधं संबीय तस्या त्वक्कर्णः॥ स्वो अधीन: कल्पं चित त्रय
तोन दीर्घ: तारदन्य लंबाग्न लघु सत्य यदेता लंबकर्णः लघुपात्र कल्प:॥ चतुर्भुजे लंबे कांतक्षेत्रा
योत कल्प लंबोल्पं सा ते त्रिभुज अल्पं चाति॥ तत्र कोणा तान लघुभुज वो देयं भावेन: इत तत्र भुजो च
तंत्र संख्या हूत: संजो च्यमान: कर्ण: कर्णं वदिन्त स्या॥ स्वादित तेभ्य: विधि छेनस्या तास्य चतुर्भुजया
त्रिज्यदन कल्प पिभु द्विमता लंबा॥ अन्य कर्ण तन्लग्नं॥ अधिकभुजे अतो भवत: स्थित वे तको: कर्णे लंब
कलम चतसो॥ अनेन तो कर्णे नं अधिकको कर्णे ८२०।२३७ अन्य कोटे धनं तस्य पद ३२ ३४०॥

२६७

५

६

ोदेशकः॥ [illegible] पंचदश तिर्यक्चतुर्भुजस्य कर्णौ तत्तु गणितेन तत्प्रयच्छ ॥ तुल्यकर्णे [illegible] स्य तस्य पतस्य पद्धि [illegible] स्मिता [illegible] तं च [illegible] ॥ प्रथम [illegible] न्यासः ॥ [illegible] त [illegible] गपद [illegible]
मित्यादि [illegible] गता [illegible] चतु [illegible] २५ गणितं [illegible] मितं [illegible] २५
गपद [illegible] न्यासः ४ २५ १३ गणितं [illegible] चतु [illegible] मितं [illegible] न्यासः [illegible] गणित
तं ३३ द्वितीयस्य [illegible] तल्लम्बो [illegible] गपद [illegible] मित्यादिना [illegible] गणितं ८ न्यासः

५ [illegible] दोहर [illegible] त्र्यस्य [illegible] यदनंमदना [illegible] चिह्न [illegible] तेन [illegible] न्यासः ॥ [illegible]
१६ [illegible] लम्बो [illegible] गणितं तं च [illegible] स्यात् ॥ न्यासः ॥ [illegible] सर्वदो
र्भुज [illegible] मित्यादिना [illegible] २५ ७२ १५ [illegible] लंबः [illegible] मित्यादि
ना [illegible] लम्ब [illegible] लम्बपद [illegible]
दिर्भनेय न्यासः २ पंचाबाधे [illegible] तत्र [illegible] तं च [illegible]
स्य ॥ [illegible] द्विगु [illegible] १६ [illegible] लम्बं [illegible] दर्श [illegible]
न्यासः ॥ [illegible] लम्ब [illegible] ॥ [illegible] ततोऽपि [illegible] ॥
स्यात् [illegible] ॥ [illegible] स्यात् [illegible] लंब [illegible]

[illegible] भुजे [illegible] लंब [illegible] भुजो [illegible] महीमः ॥ तत्र लंब [illegible] ॥ चतु
[illegible] भुजे [illegible] लंब [illegible] भुजो [illegible] महीमः ॥ तत्र लंब [illegible] भुजा [illegible]
दर्शितो [illegible] ॥ [illegible] तत्र [illegible] चतुर्भुजं [illegible] भुजं च
[illegible] ॥ [illegible] द्वितीयः [illegible] ॥ [illegible]

फलं ८४ ।। उदाहरणं ।। दशसप्तदशप्रमौ भुजौ त्रिभुजे यत्र नवप्रमा मही ।। अबधे वद लंबकं तथा गणितं गा
णितिकाशु तत्र मे ।। न्यासः ।। १७ अत्र त्रिभुजे भुजयोर्योगः इत्यादिना लब्धं १२ अनेन भूमिरूना तस्यार्ध
मत्राबाधे व सूरपनीता १२ शेषमाबा स्याधार्थिता वा आबादिदेवे पतीत्येवैतत्फलं ।। जाते आबाधे ६।१५ भवतो लिखि
तो लंबः ८ गतिम तत्फलं ८४ ।। अत्र लंबकफलमाह ।। त्रिविदौ कृतिदलं चतुर्भुजस्य तं वा स्फुटं मिथ्यैव स्फुटं च न स्फुटं ।। फलमस्फु
टफलं चतुर्भुजे स्यच्चममेव यदुदितं त्रिचतुर्भुजे ।। उदाहरणं ।। क्षितिर्मनु रुद्रा धन्तस्त्र विभव तस्यां ब्याहूस्तप्यो द
शादिशा भुजत्वे मिति ता च ।। लंबो पि पञ्च रविसंख्यक एव यत्र तस्य फलं कथय ततस्य फलं वदाशे ।। न्यास
रे तां फलं जातं फलं सप्तनीगतां ।। १९८ -- अस्पष्टमिदं वदं १४१ ।। १३ १२ इदमसंगतं यथालंबकं फलं ।। या
लवेन्तु ।। त्रये पैनानि भुजे जगतिविषमं चैन मित्यादि यस्य पाताः १४ तो न यथालंबकं फलं १५३८ अत्र त्रि
भुजे लम्बो वा लः ।। १३ १४ = त्रिभे नापि विषमो रेखात देव यथालंबकं फलं ८४ अपरस्य फलं त्रिभुजस्य पातानां
एवं भवतासवं ।। लाधवं तवं ।। चतुर्भुजस्यानियतो हि कर्णौ कथं ततोऽस्मिन्नियतं फलं स्यात् ।। प्रसा
धितौ तौ यदाद्ये स्वकल्पितौ तावितरत्र न स्तः ।। तेष्वेव बाहुष्वपरौ च कर्णावनेकधा क्षेत्रफलं ततश्च
स्यात् ।। चतुर्भुजे हि सम्मुखौ तदन्या दावा स्वकर्णं ततः प्रविश्य पामौ तत्संसदं भवतीति स्रो चयत ।। इतरौ च हि ह
यस्कंतो स्वविधितौ प्रविवतः अन्त रक्ष्यो नां ।। तेष्वेव बाहुष्वपरौ च कर्णावनेकधा क्षेत्रफलं ।। तं वदेन भर्णकों
भूमानि विदिक् शपापदा न कथं स पृच्छकः स्यादि नियतं वेपि नियतं चापि तत् फलं ।। लम्बज्ञः पिशाचो वा व क्या
ज्ञानितरां गतः ।। यो न वेत्ति चतुर्बाहुः क्षेत्रस्यानियतां स्थितिं ।। अत्र चतुर्बाहुः स्तां लक्षणं साक्षं च न दृष्टवा ।। इ
ष्टाङ्गुलि लक्ष्य चतुर्भुजस्य प्रश्नकश्चापत दर्शयिषयति ता पा ।। चतुर्भुजे ता बाहुः प्रश्नि लक्षीयं फलं हि तो व
स्तवता प्रमातो ।। स्वत स्य भणां निहितिवे भाष्यफलं स्पष्टं तस्य चतुर्भुज तस्यात् ।। लम्बसहितो नृतस्य
चतुर्भुजे चतथा पतेत ज्ञातो धात ।। चतुर्भुजे अत्र समानतं ये वेलंवनत्रिभुजं जम्बवे प्रवादिङ ।। अ

२५०।१७०० ग्रं स्य स्वय्य अस्वक्षणानि वव न स्वग्रक्रियामो र्यं बाधुक्रियादर्शी नद्धो रेखाहा॥ अमीरू
ज्ञात्वहवणाकृक्षेत्रदवः वरस्वर्ं धदाहितागुणाहति॥ चतुर्भुजं वद्दिसमं ग्रधस्थितं ऋतीतनथभिन्न
ज्ञक्षपाततः॥ बाहोर्धधः क्षेत्रियथ्वेवगुरुस्यान एकाक्रमाः क्षेत्रि गुरुवायचैयं॥ अन्यानयोस्त. नविना
धनैत्रिन्ननस्यैः क्षतं वनवगुरुतन्व विघ्नः॥ ज्ञात्वहूवं॥ ३ हारैतसंस्तिहताग्राक्षेत्रदवः ता
संखहती मे र्धधु गुरुवत्रितित्रग्रं स्वय्य अग्रंकतोमिनहता पासिनानीतो ६३।५६ तस्यैव ज्ञात्वहवस्य
नरैतरगुज्ञक्षेरवोहितोतो ७०।३४ र: अनतो रैथ्यवर्षः क्षतीः ५६ बाहुहोः क्षेत्रदवोक्ष्व धातो १५।७०० अनवो
रैथ्यमन्वा ६३ ९ वंक्रत्वेन स्नायते॥ अथ वदिया र्यर्व मुत्वेवोवदि अतत्वं क्षत्वान्यत्तं सेचं तथाज्ञात्व
हवक्षतोवोर्धधोहितोव: क्षतीः स्यात ६३॥ इदाहरतो॥ स्से-त्रे पच-यथात-यवंस्तिति मितिमितीस्तत्वे दुगुन्वं
ग्रत्वैवाहृत्वो क्षेत्रितिमिः क्षाति धतेति मित्तु स्यो चत: क्षक्रतिः॥ एकाबाहूपमेः समातिस्थि गुतोर
न्याय तरतं वक्षेत्रतु स्योत्ता धतितिमित्त· कात्ति नपमैवे गाग्नपरो लंबकोः॥ तत्वैड क वपाधरेग्र
वत्तावोवेंगा ज्ञवतेवा व धात्तान्त्रचीत्रिज्ञमर्गव्व क्षेज्ञवोवेमिनपात्स्वा न्या:॥ साधाधंवदल
वर्धुंचगुज्ञवेः त्कचाग्रमातो च र्कुस्त र्धगाति तिर्धु ग्रचत्वेनितवं ते-त्रे-वंदत्तोसिचेन॥ न्यास॥

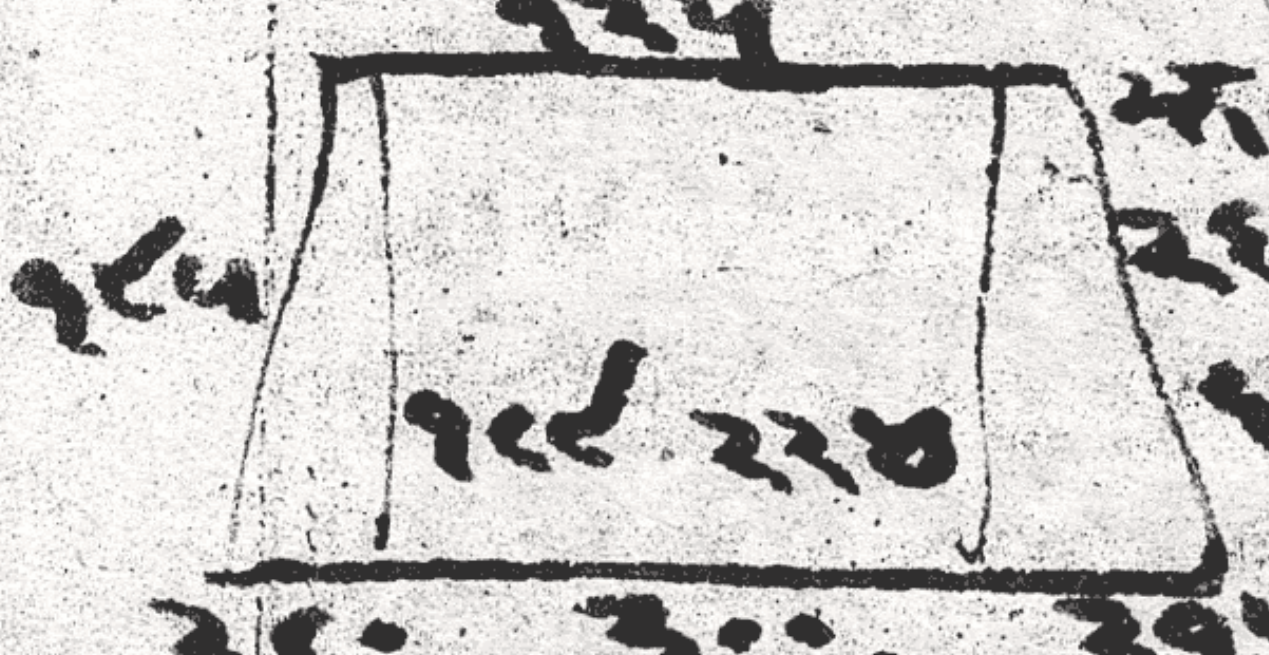

भमानंड·· मुखं १२५ बाहू २६०।१९५ कर्णौ २८०।३१५ लंबौ १-१८।२२४ अचर्कतोत्सर्जा॥ वै
पततदाकि.रपीलोर्मध्यं संधात्यु मस्य लंबवत्या॥ तं धूनाभः बीर्जस्ताध्वंवस्था
पारंत्वैड॥ तत्तं चि:पर तं यग्रयतोनतगुत्ताः परत्ववी र्जेनभक्षो लंबक्षकत्वोर्वी
३१५गा स्यातामधः त्वैड॥ लंबः १९८ तदाश्रितबाहुः १९५ अनकोर्मध्यवस्थित्वापा
धासांसंचिलंशा ४० तद्वितभक्षी तिहुतीपावापाधासावीठलंब रा २५२ ९ वंत्दुतीव लंबः २२४

१९
री. ८

तदा छिन्नतथा भुजः २६० लंधिः १३२ वीठं १९८ आप लंबस्य १९८ अबाधः छिंडसाध्यं अस्य लंधिः ७८ पद
लंबेनानेन २२४ अथतो न चयं २८० पयगुणीतात: ७२ स्य वीठेन भक्तो लंधं लं पाधः छिंडं ६४ भुजौ
धः छिंडं ८० एवं द्वैतीय पद लंबस्य २२० लंधिः १३२ पद लंबेन १९८ फलोनं न ८३१५ पद गुणीतात:
पदस्य वीठेन पयप भक्तो लं [illegible] पाधः छिंड ८८ फलाधः छिंड १६५ अथ फलोर्वी
गात अधो लंब सानार्थं सूत्रं ॥ लंबो भद्वौ त्रिज्ञ त्रिज्ञ पीठ विभक्तो च वं ऋलो
त्तः ॥ ताभ्यां आगत फलो लोर्वीगात लंबः ऊर्ध्वं डेला ॥ एवं समत्र लंधौ ज्ञातो
वं खेरी २२५।८० आभ्याम [illegible] गनलब्धयोग द्वयोर्दिना [illegible] तोता ल
८ धः ५ फलोर्वीगादधो लंबः १४४ फ छिंड च १०८।१९२ अथ पदस्य वीठं वा पा
धाभुजाफोटि द्वाना [illegible] सूत्रं ॥ लंब हतो त्रिज्ञ लंधिः पद लंब गुणा समपादृत्वे
पः ॥ समपर लं द्वौ दै धं हार लं [illegible] हतो ते नो चा ॥ समपर लंधी भ द्वौ लंब
[illegible] पाधे [illegible] ॥ हार हतः पर लंबः लब्धी लंबो भवेत् [illegible] ॥ ल
वी लंब भुज ज्ञोति ज्ञ त्रि ज्ञ लंबो [illegible] तो भुजो लब्धा ॥ एवं लंबेन स्वोदः आदो [illegible] ज्ञातं [illegible] ॥
अत्र छिन्ना पदं लंबः २२४ अस्य लंधिः १३२ अत्र वं पर लंबेन १९८ भक्तः समाप्यो ज्ञातः ८९१ अस्य
पर लंधे [illegible] ४८ को [illegible] स्य: १२९५ अनेन समः पर लंधि [illegible] भक्तो [illegible] गुणा [illegible] ज्ञातं ल
[illegible] पा पे १५३ । ३५६७ पर लंबः १९८ [illegible] गुणितो [illegible] ज्ञातः लब्धी लंबः ६६ लब्धी लंबेन
भुजौ १८५।२६ गुणितो [illegible] लंबा [illegible] १८।२२४ [illegible] भक्तो ज्ञातो [illegible] गुणा [illegible]
लब्धी भुजौ २२० । १०२ एवं [illegible] गुणा [illegible] ज्ञाता [illegible] गुणा [illegible] फलं
१९ १९

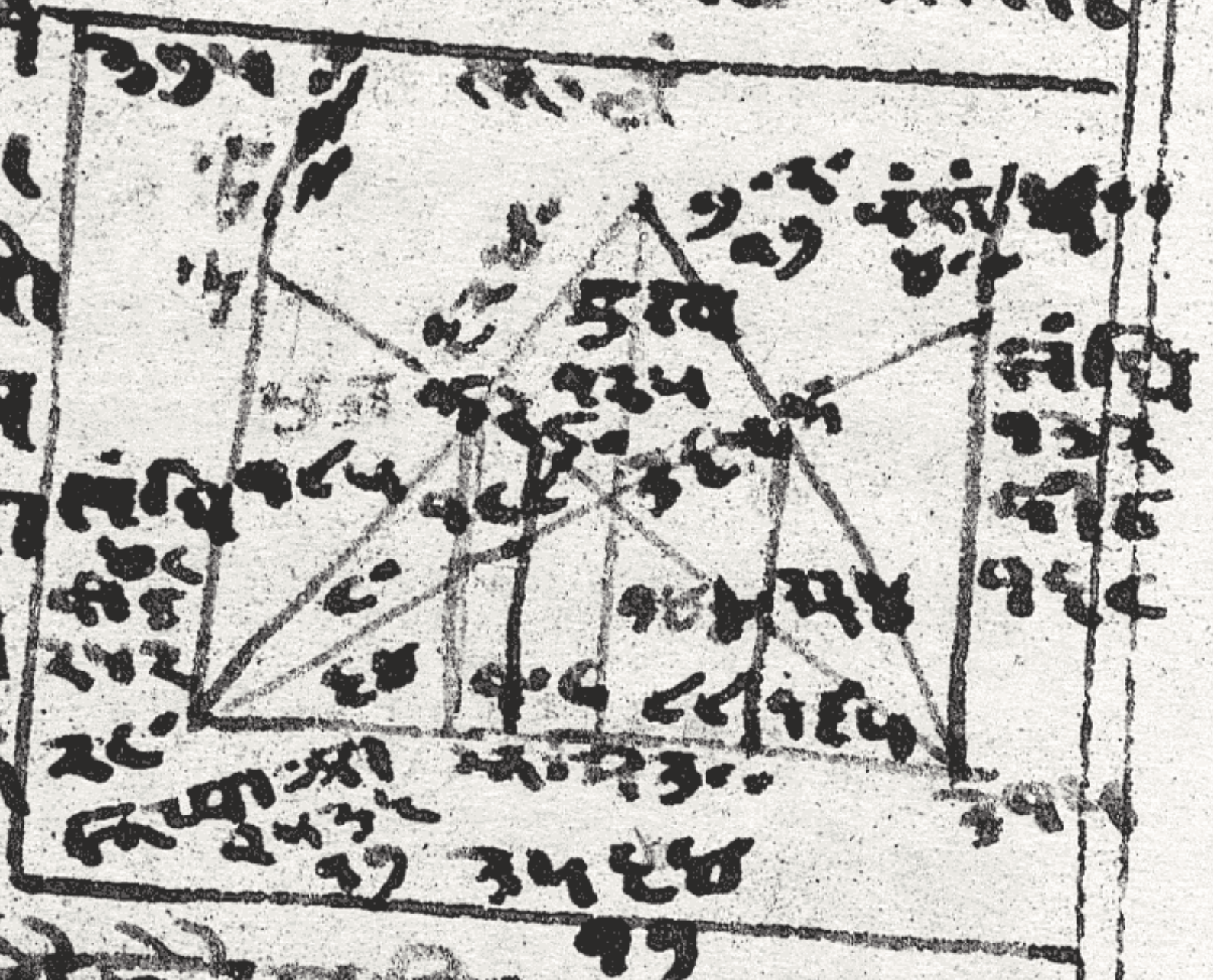

(३०)

एवं लब्धं चापगुणाः॥ अथ व्यासाभावेऽपि परिधेरस्माद्दशांशेन ४२ परिधिं धनुः क्षिप्त्वा चापाद्वर्ण्यजीवाः साध्यंते तत्र स्थापिताः एवमथवंती॥ अथ पर्यवसिते न्यासः परिधिः १८ चापानि १।२।३।४।५।६।७।८।९ चापेन ऊनः परिधिः १७ निघ्नः प्रथमः १७ परिधिवर्गः ३२४ चतुर्थभागः ८१ पंचाहतः ४०५ आद्यो १७ नितेन ३८८ भजेत् व्यासः २४० चतुर्हतो ९६० हत आद्यः १६३२० हरेण भक्तो लब्धं ४२ जीवा स्यात्॥ एवं पुनः कार्यं यथा क्रमेण लब्धानि ज्यामानानि ४२।८२।१२०।१५४।१८४।२०८।२२६।२३६।२४० एवमन्यास्मिन्नपि ज्यास्विह ध्या॥ अथ [illegible] करणात्कर्णं॥ व्यासाब्धिघातयुतमौर्विकया विभक्तो जीवांघ्रिपंचगुणितः परिधेस्तु वर्गः॥ लब्धोनितात्परिधिवर्गचतुर्थभागादाप्तपदे कृतिदलात्परिते धनुः स्यात्॥ उदाहरणं॥ विदिता इह ये गुणास्ततो वद तेषामधुना धनूंषि मे॥ यदि तेऽस्ति धनुर्गुणक्रियागणिते गाणितिकातिनैपुणं॥ न्यासः॥ ४२।८२।१२०।१५४।१८४।२०८।२२६।२३६।२४० लब्धचापपर्यंतितः परिधिः १८ व्यासाब्धिघातः ९६० जीवायुक्तो १००२ परिधेस्तु वर्गः ३२४ जीवांघ्रिणा पंचभिश्च गुणितात् १७०१० अस्मात् भक्ते लब्धं १७ परिधिवर्गचतुर्थभागात् ८१ शोधिते ६४ अस्य पदं ८ परिधिदलात् ९ शोधितं धनुः १ स्यात्॥ एवं पुनः पुनः कार्यं॥ क्रमेण जातानि धनूंषि स्थापिता यथा १।२।३।४।५।६।७।८।९ एतानि परिधेरष्टादशांशेन गुणितानि स्फुटानि॥ इति क्षेत्रव्यवहारः॥ श्रीलाकुलेश्वराय ॥२७०॥ श्री॥ अथ खातव्यवहारः॥ तत्र करणसूत्रं वृत्तं॥ गणयित्वा विस्तारं बहुषु स्थानेषु तद्युतिर्भाज्या॥ स्थानकमित्या सममितिरेवं दैर्घ्ये च वेधे च॥ क्षेत्रफलं वेधगुणं खाते घनहस्तसंख्या स्यात्॥ उदाहरणं॥ भुजवक्रतया दैर्घ्यं दशेशार्कैः करैर्मितं॥ त्रिषु स्थानेषु षट्पंचसप्तहस्ता च विस्तृतिः॥ यस्य खातस्य वेधोऽपि द्विचतुस्त्रिमितः सखे॥ तस्य खाते कियंतः स्युर्घनहस्ताः प्रचक्ष्व मे॥ अत्र सममितिकरणाय दैर्घ्यहस्ताः १०।११।१२ दैर्घ्ये ११ वेधे ३ दर्शनं॥ लब्धं

५

घहतासंख्या १८४।६ $\overset{११}{\boxed{३}}$ ६ न्यस्तपञ्चदशतालक्षं ॥ मध्ये जातस्य जात
दैर्घ्यफलं समभेवं वै [illegible] गुणं नतपनं स्पष्टं ॥ समायात फल
उदाहरणं ॥ कुविंदशाला दैर्घ्याहतं तु त्वे विस्तारदैर्घ्यं गुतसेन
जात्यानतसंख्या वदनं यथा प्रथ्यं ॥ न्यासः ॥ मुख्यजसे यफलं १२ नसडंऽ नघोगजं ७ ऐ पवं ७२ ऽगुतंयो
तफलं हता: ७८० ॥ उदाहरणं ॥ योतेघातिम धुरठं पचतुर्भुजे चपिस्यात्फलं नथाभितः
छितपच्चये ध: ॥ चतुरस्रे पैचदशा विस्तृते पे चये पेलसूचीफलं यदत पोस्थप्यधुए १२
ति: १० न्यस्तासनफ $\overset{१२}{\boxed{८}}$ ७३ डातेया तफलं १२८ धसूचीफलं ७३२ पनैन्यासः ⑫ पेधः पिस्त
स्थानस्थवहारः ॥ पूर्वोदिष्टं प्रापाजातो चितेधु ३० कूर् १३ ० सूचीफलं १३० स्यफलफलं २७५ सूचीफलं २७५ इति
संभवफलं धनं भवेत् ॥ इष्टिकाघनहतेधने चितेत्रिष्टका पतीर्भिस्ति २१ घटकासंख्या ६० ॥ ऊधु पैतानगतीतातेचितेस्वसिसेत्र
ताख्यितेः स्युततातात्स्थ दृघलोचितेरपि ॥ उदाहरणं ॥ सबादयांगुलं दैर्घ्यविस्तारैःदघ्निदनचपहरुद्दिष्टं
उच्छ्रितिरत्नगुसोपापा विष्टप्रानाखि तो छितता ॥ पदिनुस्ता ति: पंचयस्यदृदूहतं दैर्घ्यं चपव्योा त्रि
धिकतेच्छ्रितिरूच्च्या ॥ नास्यां चितौ किंफूलं मिष्टकानां संख्या च प्राध्रुहिं प्रतिलतास्था ॥ न्यासः ॥ इष्ट
कामानं $\overset{१}{\boxed{७}}$ १ अथ चितिः ५ $\boxed{३}$ ५ इष्टकापां धनहस्ता: २० चितौ १२ इष्टिकासंख्या २५६ ० सर
संख्यो २४ ३ पर्वपाजातातार्थर देपि ॥ इतिचितिव्यवहारः ॥ अथ क्रकचव्यवहारे फलानां
त्रं ॥ पिंडको ३ दत्तमयमसूतवको दैर्घ्यर्लयंगुलोनतमेगुलानाम्रं दाहदतलोपचेः ॥ समाहतं वद
स्वदेलुविहतंप्रतानकं ॥ उदाहरणं ॥ मसैनावो २ गुलमितोपिन्याप्तं गुलोन्नि १६ पिंडैर्हस्तानगुलसिमंर्क १०॥

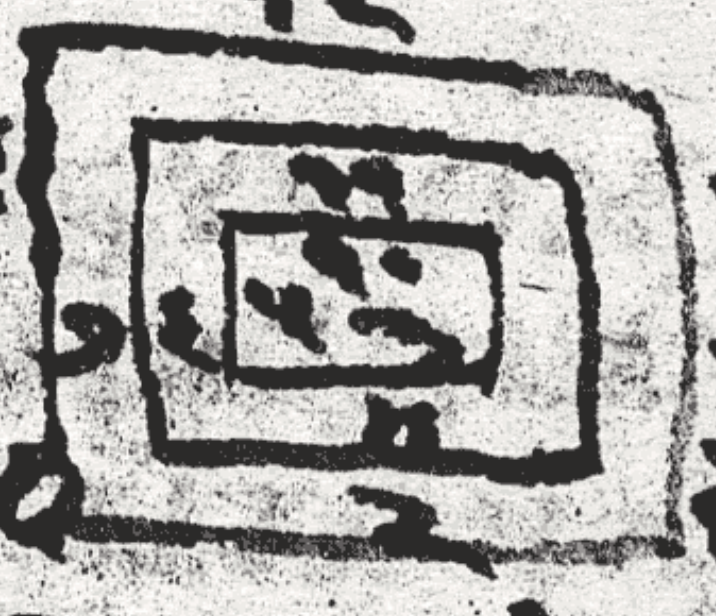

१२
१
२
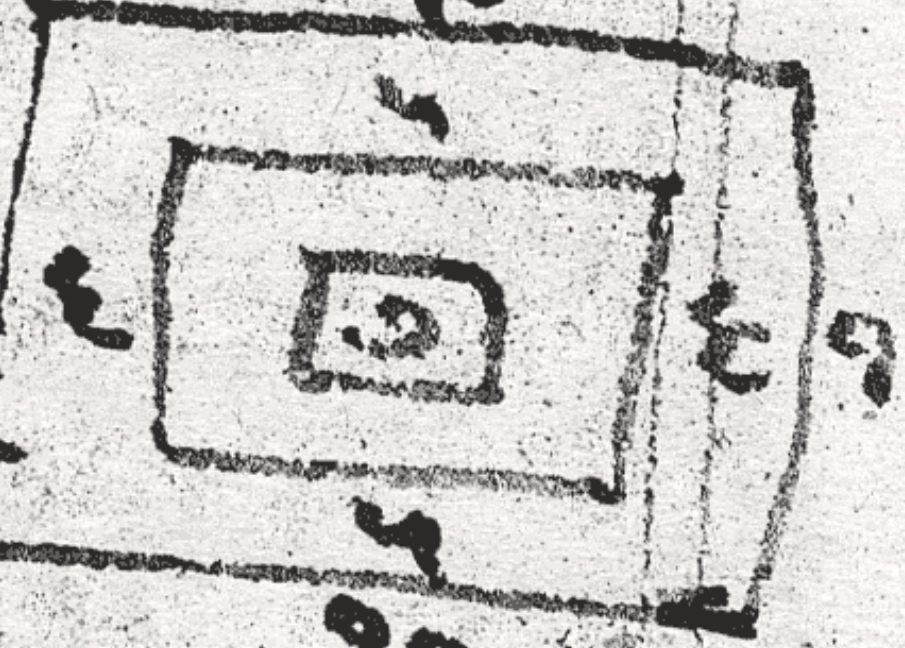

५
६
२
६ १२
५
१०

दैच प्रश्नस्य स्पष्टधियाऽवैतत्सिधकम्मूहं ॥ अन्यत्करणसूत्रं ॥ व्यासे भनन्दाग्नि ३९२७ हते विभक्ते खबा
णसूर्यैः १२५० परिधिः स सूक्ष्मः ॥ द्वाविंशतिघ्ने विहृतेऽथ शैलैः ७ स्थूलोऽथवा स्याद्व्यवहारयोग्यः ॥
उदाहरणं ॥ विष्कम्भमानं किल सप्त यत्र तत्र प्रमाणं परिधेः प्रचक्ष्व ॥ द्वाविंशतिर्यत्परिधिप्रमाणं तद्व्या
ससंख्यां च सखे विचिन्त्य ॥ न्यासः ⑦ ○ लब्धं परिधिप्रमाणं २१ [illegible] स्थूलो वा २२ लब्धं गुणहारविपर्ययेण
व्यासमानं ७ [illegible] स्थूलं वा ७ अन्यत्करणसूत्रं ॥ वृत्तक्षेत्रे १२५० परिधिगुणितव्यासपादः फलं तत्
क्षुण्णं वेदैरुपरि परितः कन्दुकस्येव जालं ॥ गोलस्यैवं तदपि च फलं पृष्ठजं व्याससंघ्नं षड्भि
र्भक्तं भवति नियतं गोलगर्भे घनाख्यं ॥ उदाहरणं ॥ यद्व्यासस्तुरगैर्मितः किल फलं क्षेत्रे समे तत्र किं व्यासः सप्तमि
तश्च यस्य सुमते गोलस्य तस्यापि किं ॥ पृष्ठे कन्दुकजालसन्निभफलं गोलस्य तस्यापि किं मध्ये ब्रूहि
घनं फलं च विमलं चेद्वेत्सि लीलावतीं ॥ न्यासः ⑦ लब्धं क्षेत्रफलं ३८ [illegible] गोलपृष्ठफलं १५४ [illegible] गोलस्य
तद्घनफलं च १७९ [illegible] अन्यत्करणसूत्रं ॥ व्यासस्य वर्गे भनवाग्निनिघ्ने ३९२७ सूक्ष्मं फलं १२५ पंचसहस्र
भक्ते ५००० ॥ रुद्राहते शक्रहृतेऽथवा स्यात् स्थूलं फलं तद्व्यवहारयोग्यं ॥ घनीकृ
तव्यासदलं निजैकविंशांशयुग्गोलफलं घनं स्यात् ॥ ज्ञातं तदेव सूक्ष्मफलं ३८ [illegible] स्थूलं वा ३८ घन
फलं स्थूलं १७९ अन्यत्करणसूत्रं सार्धवृत्तं ॥ ज्याव्यासयोगान्तरघातमूलं ३८ ४३ व्यासस्तदूनो दलि
तः शरः स्यात् ॥ व्यासाच्छरोनाच्छरसंगुणाच्च मूलं द्विनिघ्नं भवतीह जीवा ॥ जीवार्धवर्गे शरभक्त
युक्ते व्यासप्रमाणं प्रवदन्ति वृत्ते ॥ उदाहरणं ॥ दशविस्तृतिवृत्तान्तर्यत्र ज्या षण्मिता
सखे ॥ तत्रेषुं वद बाणाज्ज्यां ज्याबाणाभ्यां च विस्तृतिं ॥ न्यासः दर्शितं ॥ लब्धो बाणः
विस्तृतिः १० अत्र बाणाज्ज्या लब्धा ६ ज्याबाणाभ्यां ज्ञातो व्यासो लब्धा विस्तृतिः १० अन्यत्

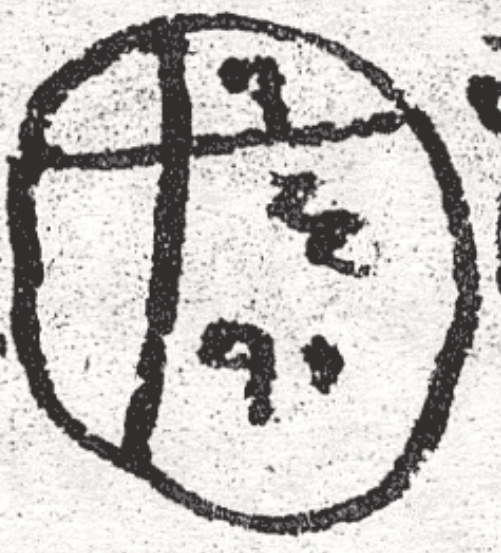

१८
१०५०

ऽरणात्सूत्रं॥त्रिघ्नांशात्रिज्यनमस्कंडे१०३८३॥त्रिज्याताडभुजाद्वभि:८८५३॥येदार्किपंचांगोत्रै
ज्या७०५३गायत्रेयोध्रुवरैः कमात६०००॥वातेषुनवखेवातेज्या५०५५पत्रिंशत्रिंदेवलागोरै:
५८२२॥कृतमदर्शावदैर्घ्य७१०३१५नव्यासेलमाहते॥वेद्येषांभाभार्ध११२०००सेभाद्रेलभवंते
केमंत्रोभुजा:॥५तांनद्युमेदलांस्तवेतानवांतानोपत्यभुजपत्यभुजा॥उदाहरणं॥सहस्रत्रिंशद्वंज्या
संपद्वतंतस्यमध्यत:॥समन्यस्याद्विफानामेभुजानेचदत्यभुजपत्यभुजा॥व्यास:॥व्यास:२००
लब्धेसहस्रेभुजाग्राने१७३२ चतुरस्रे१४१४ पंचास्रे११७५ षडस्रे१००० सप्तास्रे८६७ अष्टास्रे७६५ नवास्रे६८४
एवमिष्टव्यासेष्वोऽन्योऽन्योडजीवा:सिध्यंति॥तासुजोटैक्योत्वतेवद्वेवा॥आयपस्यशरोऽन्येनाकांलघुकि
पाह॥चापोनत्रिघ्नपरिधि:शपस्याहुप:स्यात्तवंचाहत:परिधिवर्गचतुर्थभाग:॥आद्योनित्र
ज्यावेलुतेनकृडोघ्नधुर्ध्वव्यासात्हतंप्रथमनामसिहृत्स्यात्॥उदाहरणं॥आद्यादशांशोनखंडे:
समानमेघ्नाधिनिघ्नेनचपत्यचापं॥पत्यपत्यपत्यभुजनयवकोज्याजीवांसखापैर्धृतंव्यासदलंवपत्र॥
व्यास:२४०स्त्रयंशिलपरिधि:७५४आद्योक्षादशांशोनएपत्यभुजपत्यभुजकादि प्रेनजस्पेधनुश्चि
सिंधेत्व्यासा:साध्यत॥अपवाकालयोर्ध्वपरिधिषडादशांशेनपरिधिधनंकियापवर्गिंडपा:॥
व्या:॥आसन्नचापानि४१२८०१२५१९६८०२१०१२५०२८०१३३६१३७८पपपाकादशचापानि
नपानिदशमानीतिव्यक्ताच्चमादिगुस्पानीतिनचेवपत्रस्थानिमस्त॥तत्र्यगकिपा॥प
परिधि:७५४चापेनकृत:७१२चापघ्न:२८८०आप:परिधिवर्ग:५६८५१६चतुर्णांयां:
१५०२७२स्वंचगुणा:७१०६०५आद्योन:६८०७०१हा:चतुर्घ्नं:व्यास:८६०स्सनेना
हरं प्रथमं२८७०७८०हारेणाहते लब्धाऽप्या:४२१८२१९२०१७५४१९८०१२०८१२२८१२४०१२३६

संमुखोनेकवचनं उक्तं चपदोक्तं गच्छमुदाहरणं ॥ उदाहरणं ॥ इत्यत्र यं पः प्रथमेन्द्रिस्त्योदातं स्वरोहित्य
पेनतेन ॥ यातत्रपं सच्छधिपं हि अभ्योद तं परिविदि दिय सेधे दाप्त ॥ न्यासः ॥ प्रातिः ३५ सर्व २ ग छ ० क ले ३६० ल
धंग छ: १८ ॥ अन्वक्षरंतो सवर्णं साधार्या ॥ विसमेग घे [illegible] गुणा धः स्थाप्यः समेर्धितपगः ॥ ग घे स्तापात म
त्वा च गुणा वर्णं कृतं वनतत ॥ [illegible] गुतौ तं मा दिगुतं स्पाकृतौ नत्रैराति ॥ उदाहरणं ॥ पर्वप
टः ९ गं पेन हि गुतौ तु संप्रति हातं ॥ प्रत्यहमर्धिज ना पसमासे निष्का न दला निःकृति ॥ न्यासः ॥ प्रातिः २ उत्त
हि गुतां २ ग छ ३ सं धं च ताटप्रा: २१४७४८ १४६ सं धं निष्काः १०४८५७ इत्यत्र पताः ८ प्रा हि नो २ पत
त्या ॥ उदाहरणं ॥ प्रादि इवं सा वि पञ्चि: प्रत्यहं हि गुतौ न ता ॥ गछ: सप्तादि नं पञ्चराशिः तं तथ क्रिंव दा ॥
न्यासः ॥ प्राति: २ उत्तरपि गुतां ३ ग छ ७ सं ध गुतौ नं २१८६ अन्वक्षरं तो सवर्णं साधार्या ॥ पादासं [illegible]
गघे गुणा वर्ण कृ सं च पेहि गुतौ ॥ समपञ्चानां संख्या तत्कृतौ वर्ण वर्ग ॥ स्वयं पदो [illegible] नाम [illegible] समा
नां च विसमानां ॥ उदाहरणं ॥ समानामर्धं च पञ्चानां विसमानां पञ्चकं पक्षं ॥ पञ्चानां च दमे संख्या
मनुक्रम पञ्चं दलि कृतं ॥ न्यासः ॥ उत्तर २ ग छ ८ सं धं समपञ्चानां संख्या २५६ [illegible] धं समपञ्चानां ६४ २८०
विसमानां च ४२८४८ २७६ इति [illegible] व्यवहारः ॥ [illegible] व्यवहारे [illegible] रतो [illegible] पन्नो ॥ इष्टो [illegible] स्या
नतस्य [illegible] नादि [illegible] तरो धा [illegible] ॥ [illegible] वाच [illegible] वा सा [illegible] ता तरौ ॥ तत्र [illegible] पद [illegible] दिः
कार्ति [illegible] यो विंव तात ॥ [illegible] ता [illegible] पदं धा [illegible] ॥ [illegible] तत्र [illegible] ॥
वर्गपोगे [illegible] पदेवं तकोर्दि [illegible] तत्तहति ॥ वर्गातरं [illegible] वदेवं [illegible] वं [illegible] ममा ॥ उदाहरणं ॥ [illegible] वंव
दो [illegible] तं [illegible] ॥ [illegible] कृति [illegible] वं [illegible] वद ॥ न्यासः ॥ अनयो [illegible] ते [illegible] २८ [illegible]
तरवर्ग [illegible] त २ [illegible] न्यासः ३ [illegible] ३ ५ अनयो वोगः ८ [illegible] तरे [illegible] रहतः १२ [illegible] स्पष्टं [illegible]
न्यासः ॥ ७ ५ [illegible] ३ ॥ उदाहरणं ॥ [illegible] ॥ [illegible]
मार्तं [illegible] गतो [illegible] हि मेकृतं ॥ न्यासः ॥ [illegible] २ अनयो वर्ग योगः १६८ [illegible] तातीत

36

२०

एवं फलं॥ अस्य स्पष्टार्थं न क्रमज्ञा नार्थं भुक्तायाः॥ कर्णोऽन्यामहतेव्येन हत्वा तद्भेदांशाः केन्द्रधाता॥ पदं तत्राप्द
लब्धाच्छिद्रं द्विनिघ्नं मध्येता॥ = अत्र फलं तद्युक्तिः १६८ अस्य केन्द्रांशाः केन्द्रधीतो अब्जता १०००० धुः ८३५२०००० अस्या
स्तन्नमलं ३६७७ इदं मूलं गुणतो ज १०० लब्धे ८ नं ८०० मन्दे सध्यमास्तन्नव दं ८७७ अत्र फलं॥ एवं तद्र्धं
मातात्तं यंत्रहर्यं॥ इत्यत्र भुजो ऽस्यान्तकृत्तोऽष्टत्रिभ्रात इष्टस्य स्फुले क्वचि भुजं तयामो॥ कोटिः ८ पथ
लिष्ट गाता भुजो नाकृतो मध्येन स्पष्टचिंदं दे ज्ञातं॥ इष्टे भुजा तत्र कृतिभिष्टेन दा द्विघ्ना दितष्टेन
भुजो र्धितो या॥ तो कोटि ५ लब्धि चितिकोटितो या या कृत्रातीचा भुजती गतेल॥ उदाहरणं॥ भुजो बाद्या कोटि
कोटिः फलानि वने फधा॥ अत्र तत्पंचावदलित्रं तो ताच फलती गतो॥ न्यासः॥ भुजः १२ अत्रेष्टं २ अनेन भु
गुणो नगणीता तो भुजः ८ इष्टं २ फला ४ इष्टो नया ३ मन्दे लब्धं कोटिः १६ ला कोटिः इष्टेन २ गुणिता ३२ भुजो
ना फलं २० विष्टेनेष्टेने वधा कोटिः ८ फलं १५ पंच इष्टेन या पा ५ ३ इष्टा कोटि॥ अथ कृतीवेन अन्यथा तो भुजो
१२ इष्टं २ आनी कोटिः फलं ३५।३७ एव मिष्ट वशादने कधा॥ फलतोऽरत्यं॥ इष्टेन तेन धान्तष्टिगणा अफलं
लब्धं फलं भुजो वदानं॥ कोटि मिष्टेन लापत्य कोष्टलिप्ती तत्फल कोटो नमयवाक्॥ उदाहरणं॥
चा कृतिमिते फलं वो या वफलानि गतो॥ स्या तां कोटि भुजौ तो तो वदतो विदतलत्वरं॥ न्यासः॥ फलं १८
अत्र पंचिघ्न गुणता १७० द्विघ्ने मैष्टेन हता ३४ इष्टं २ फलं ४ वियुक्ता प मन्दे जाते कोटिः ८८ इष्ट गुणतो १३ अंते
तो कोटि भुजो ५१ वजोष्ट हेन या ४।१७ द्विन्यस्य फलतोऽत्यं कोष्टा॥ इष्टवर्गेन लेये नहि भुजः फलं
वयाहतः॥ फलो न वयतः कोटिः फलं विष्टगुणितं भुजः॥ स्पष्टं पथि विलफलं ८५ अत्र स्वाभिष्टे नैष्टेन गो
तो कोटि भुजौ ५१॥ द्विगुणेन या ७।५।६ अत्रदोः कोटी कर्णा मध्ये दोनगुणत्व फलं मेदं॥ चतुर्लब्धं
त्रं॥ इष्टकोना हतिक्षिष्टो कोटि यत्र तं भुजः॥ तत्र कोनगतापो इष्टफलं या फलतीगतः॥ उदाहरणं॥
विचैत्यत्वा तं मध्येद्रज्ञातं कोटिः दोः अथ तत्र त्वे॥ तीन वा विदिना ताभ्यां तान भुजे विलिप्तां च तो॥ अ
लेष्टो ५१२ अत्र फलं कोटिः भुजफलं ७।१३।५ अत्र तद्वेष्टो १७३ अत्र फलं या ७१२।५।१७३ अत्र मेष्टो २।८ अत्र फलं या १४।१९२

२०

ह्यसमभेधा॥ [illegible] वंशाग्रमूलान्तरभूमिवर्गो वंशोद्धृतस्तेन पृथग्यु-
क्तोनौ॥ वंशौ तदर्धे भवतः क्रमेण वंशस्य खण्डे श्रुतिकोटिरूपे॥ उदाहरणं॥ यदि समभुवि वेणुर्द्वित्रिपाणिप्रमा-
णो गणक पवनवेगादेकदेशे स भग्नः॥ भुवि नृपमितहस्तेष्वङ्ग लग्नं तदग्रं कथय कतिषु मूलादेष भग्नः करे-
षु॥ न्यासः॥ [illegible] खण्डे २०।१२॥ अथ यथा [illegible] कोटौ ज्ञाते च पृ-
थक्कर्णभुजौ॥ स्तम्भस्य वर्गोऽहिबिलान्तरेण भक्तः फलं व्यालबिलान्तरालात्॥ शोध्यं तदर्धप्रमितैः करैः स्या-
द्बिलाग्रतो व्यालकलापियोगः॥ उदाहरणं॥ अस्ति स्तम्भतले बिलं तदुपरि क्रीडाशिखण्डी स्थितः स्तम्भे ह-
स्तनवोच्छ्रिते त्रिगुणितस्तम्भप्रमाणान्तरे॥ दृष्ट्वाहिं बिलमाव्रजन्तमपतत्तिर्यक्स तस्योपरि क्षिप्रं ब्रूहि तयोर्बिला-
त्कतिमितैः साम्येन गत्योर्युतिः॥ न्यासः॥ [illegible] हस्ताः १२।१५॥ [illegible]

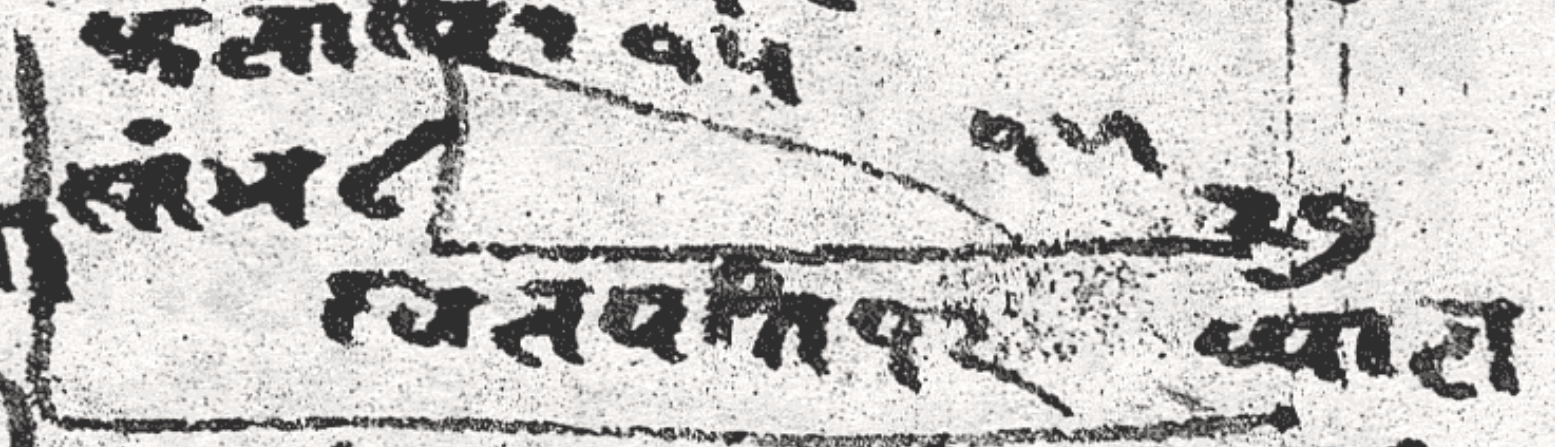

कोटिकर्णान्तरे भुजे च दृष्टे [illegible]॥ भुजाद्वर्गितात्कोटिकर्णान्तराप्तं द्विधा कोटिकर्णान्तरेणो-
नयुक्ते॥ तदर्धे क्रमात्कोटिकर्णौ भवेतामिदं धीमतावेत्य सर्वत्र योज्यं॥ उदाहरणं॥
सखे पद्मतन्मज्जनस्थानमध्यं भुजः कोटिकर्णान्तरं पद्मदृश्यं॥ नलः कोटिरेतन्मितं स्याद्यदम्भो वदैवं
समानीय पानीयमानं॥ उदाहरणं॥ चक्रक्रौञ्चाकुलितसलिले क्वापि दृष्टं तडागे तोयादूर्ध्वं कमलक-
लिकाग्रं वितस्तिप्रमाणं॥ मन्दं मन्दं चलितमनिलेनाहतं हस्तयुग्मे तस्मिन्मग्नं गणक कथय क्षिप्रम-
म्बुप्रमाणं॥ न्यासः॥ [illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]॥ उदाहरणं॥
वृक्षाद्धस्तशतोच्छ्रयाच्छतयुगे वाप्यां कपिः कोप्यगादुत्तीर्याथ परो द्रुतं श्रुतिपथेनोड्डीय किंचिद्द्रुमात्॥ जा-
तैवं समता तयोर्यदि गतावुड्डीनमानं कियद्विद्वंश्चेत्सुपरिश्रमोस्ति गणिते क्षिप्रं तदाचक्ष्व मे॥ न्यासः॥ ५

प

दोःकृतिः १०० रसजात्योरंतरं २० लब्धं ५ इतीयमानेप । भुजकोटी योगे कोटिवर्जिते मेकुहरतो लब्धं । दोःकोट्यो-
रंतरं ११ तेन भुजकोटियोगेत्र वोदया ॥ भुजकोटी ६ ८ भुजतत्रव धाकृगतान्कोतम ॥ न्यासः ॥ अंतरं ७ भ कृति १३

त्र स्वकर्णः १६९ द्विघ्ने ३३८ भुजकोटी कोटीतरवर्गा विश्लेषितं मूलं १७ एवं ७ ५ ॥ भुजकोटी पा१२॥
त्र यद्भुजकोटी कोनेभ्र र्कोधिकत्रजातेलब्धं ॥ कर्णवर्गो द्विगुणात्ताद्विश्लोधयेदोःकोटी योगः स्य गतेन स्वप्न लं दी
गोद्विधा मूल विहीन कृतःस्वातांतदर्धं भुजकोटी मानेः ॥ उदाहरणं ॥ दशसप्ताधिकः कर्णस्त्र्याधिका
यातिः सखे ॥ भुजकोटी यत्रतत्रवै मे वद शीघ्रं ॥ न्यासः ॥ कर्णः १७ भुजकोटियोगः २३ तामे भुजको-
टी ८ १५ ॥ १५ अत्र क्ष कर्णो कृतं ॥ अन्तो वर्गमूलानयनमत्र योगा द्वितयं ये योगहृते च लब्धं ॥ पंच-
दशोत्स्वयो नेन हृतामयीत्सत्वो चतै योम वतः कुलुंचेत ॥ उदाहरणं ॥ पंचदशदशकरोच्छ्रायवेण्वोरज्ञात-
मध्यभूमिकयोः इतरेतरमूलाग्रसूत्रयुतेर्लंबमानमाचक्ष्व ॥ न्यासः ॥ १५ १० स्या तोले वः पंक्तांतरम्‌:
त्रयतानिम्नाश्चेदं अरम्य १० त्रयपूधा भूः १५ लवेद ८ । ६ पा भूः २ ० इव ६ १२ । ८ स्यर्थेन लंबः स्य एव दद्यादि
भूमिगु स्वभुजो यं था कोटिः तदा भूः लवेद नक्षिप्यति त्रैराशिकेन स्यर्थे व प्रदर्शा ॥ न्यसेत्र लंबते ॥
हरष्टो द्विघ्नक्षते भुजे क्षेत्रपये च भाकृताः स्य स्या ॥ तदितर भुजयोश्चिविपदमाने स्या तो वं तद स्तेयं ॥ उ-
दाहरणं ॥ चतुरस्रे द्विज स्यर्धेभुजाल्पस्तेत्रिवाहनपा ॥ उद्द्विवादयधश्चेन तद स्ते जेति त्रिदिवे
तो ॥ न्यासः ॥ १ ३ एवमनुपपन्नं स्ते त्रेभुजाप्रमाणतः ॥ स्यत्र्यथा लोकृतः भुजाश्यानेषु चित्स्य स्य
नुपपत्तिर्दर्शी ६ नीवा ॥ त्र लक्षणतरतोत्सत्व माकी हृवं ॥ त्रिभुजे ३ ६ भुजाको यो गास्त्ये दंतरगतो
भुया हृतौ लब्धा ॥ द्विहा मूल भुतादृतिनाया पे त तोः स्या को ॥ स्वा वाधा भुजे कल्पोरंतरस्य लंब
ज्ञावते लंबः ॥ लंबगतं मूल्यधं स्ववृत्तं त्रिभुजे फलं भवति ॥ उदाहरणं ॥ स्ते त्रेमहीमनुमिता
त्रिभुजे भुजौ तु यत्र त्रयोदशतिथिप्रमितौ च यस्य ॥ तत्र वलंब कमवाधिके यथा वाबाधे लिखंत
या च लमको हृत्निर्मितं फलाख्यं ॥ न्यासः ॥ लंधे नाधाधे पा ८॥ १३ १५ लब्धौ लंबः ज्याः १२ लो न

38

१६

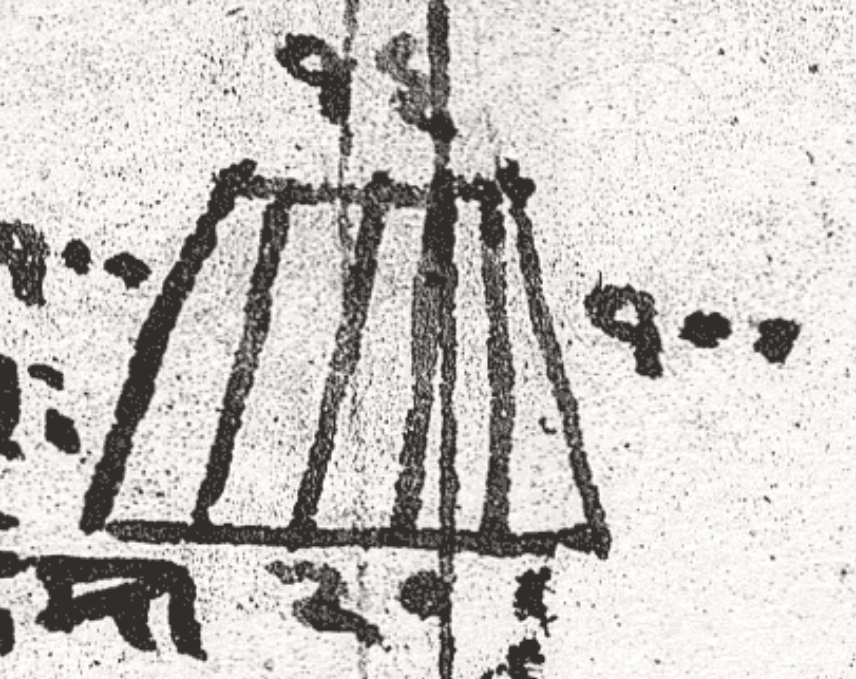

प्तिरवम्यदैर्घ्यं तदा हस्तात्मा दापेषु पधुष्ठिं स्यात हस्तात्मकं यदलं विगतितं कुतमे ॥ न्यासः
मार्गाः ४ पिंडयोगदलं १८ दैर्घ्यं संगुणितं १८०० मार्गैर्गुणितं ७२०० षट्स्वरेषु ५७६ विहृतं करात्मकं फलं २०
नं १२ अथ स्वल्पकरणसूत्रं ॥ छिद्यते तु यदि तिर्यगुक्तवत् पिंडविस्तृतिहतेः फलं तदा ॥ इष्टकादयश्चि
ति देवच्छितेः अथ क्रकचव्यवहृतेः त्वलुषोस्यां ॥ कर्मैश्राद्धेन संघ्रतिपत्त्वात् न्मद्रुःयधृष्ठि नत्यवधैना ॥ इ
दा हस्तौ ॥ यद्धि हस्तानि हतमिति तेन नातिपिंडस्त्वथालोऽस्याप्यथभावे ॥ यद्येषु तिर्यक्षु नयलब्धचरद्
घ्नं स्यात्फलं तत्र प्रमाणत्र्यं मे ॥ न्यासः ॥ १५ २ विस्ताराः ३२ पिंडः १२ मार्गाः ६ जातं फलं
हस्ताः ८ इति क्रकचव्यवहारः ॥ अथ राशिव्यवहारे करणसूत्रं वृत्तं ॥ अनणुषु दशमांशोऽणु
ष्वथैकादशांशः परिधिनवमभागः शूकधान्येषु वेधः ॥ भवति परिधिषष्ठे वर्गिते वेधनिघ्ने
घनगणितकराः स्युर्मागधास्ताश्च खार्यः ॥ उदाहरणं ॥ समभुवि किल राशिर्यः स्थितः स्थूलधा
न्यः परिधिपरिमितिर्भो हस्तषष्टिप्रदीपा ॥ प्रवद गणक खार्यः किं मितास्तत्र ताः स्युरथ पृथग
णुधान्यैः शूकधान्यैश्च शीघ्रं ॥ न्यासः ◯ परिधिः ६० स्थूलधान्यवत्तात्दशांशो धपष्ठे लब्धाः खार्यः
६० अणुधान्यवताश्चो स्थूलवपरिधिः ६० वेधः ६ जातं फलं ६०० अथ शूकधान्यवदरनेर्वेधः
परिधिः ६ लब्धाः खार्यः ६०० अथ स्वल्पकरणसूत्रं ॥ द्विवेदसत्रिभागैकनिघ्नात्तु परिधेः फलं ॥ भित्ति
त्वन्तर्बाह्यकोणस्थराशेः स्वगुणताडितं ॥ उदाहरणं ॥ परिधिर्भित्तिलग्नस्य राशेस्त्रिंशत्कराः किल ॥ अं
तःकोणास्थितस्यापि तिथितुल्यकराः सखे ॥ बहिःकोणास्थितस्यापि पंचघ्ननवसंमिताः ॥ तेषामा
चक्ष्व मे क्षिप्रं घनहस्तान्पृथक्पृथक् ॥ न्यासः ॥ प ३० प १५ अन्तःकोणपरिधिः १५ प्राप्तं ४५ अत्र
वा च उ ६ घ्नस्य ३० अनन्तरं १०० अत्र स्वल्पतेजोधैर्युनि ३० ४५ ध्रुवा ६० ॥ ६ अपफलं ४ सतमें अतरपतरत्यगुतोनपलं

जातं पंच सप्त संकु॰ ॥७५॥४५॥ इति राशिव्यवहारः ॥ अथ छायाव्यवहारः ॥ तत्र करणसूत्रं ॥ छाययोः
कर्णयोरंतरे ये तयोर्वर्गविश्लेषभक्ता रसाद्रीषवः ॥ सैकलब्धेः पदघ्नं तु कर्णांतरं भांतरेणोनयुक्तं दले स्तः
प्रभे ॥ उदाहरणं ॥ नंदचंद्रैर्मितं छाययोरंतरं तत्कर्णयोरंतरं विश्वतुल्यं यदि ॥ ते प्रभे वक्ति यो वेत्ति
निखिलं सो व्यक्तमव्यक्तयुक्तं हि मन्ये विचित्रं ॥ न्यासः ॥ अथ छायांतरं १९ कर्णांतरं १३ अनयोर्वर्गांतरं
१९२ अनेन भक्ता रसाद्रीषवः ५७६ लब्धं ३ सैकं ४ अस्य मूलं २ अनेन गुणितं कर्णांतरं २६ भांतरेण १९ ऊनयुतं दलितं जाते
छाये ७/२ ४५/२ अथ करणसूत्रं ॥ शंकुः प्रदीपतलशंकुतलांतरघ्नः छाया भवेद्विनरदीप
शिखौच्च्यभक्तः ॥ उदाहरणं ॥ शंकुप्रदीपांतरभूस्त्रिहस्ता दीपोच्छ्रितिः सार्धकरत्रया चेत् ॥ शंकोस्त
दार्कांगुलसंमितस्य तस्य प्रभा स्यात्कियती वदाशु ॥ न्यासः ॥ दीपोच्छ्रितिः ७/२ शं १२ लब्धा छाया त्रि

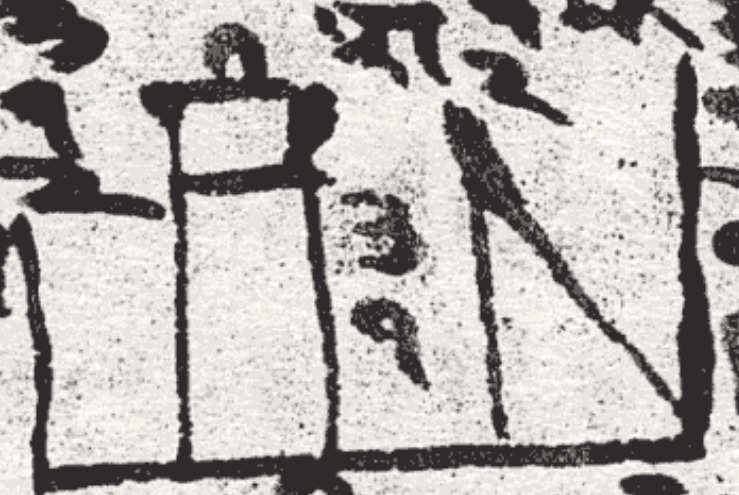

छायांगुलानि १२ अथ करणसूत्रं ॥ छायोद्धृते तु नरदीपतलांतरघ्ने शंकौ भवेन्नरयुते खलु दीप
कौच्च्यं ॥ उदाहरणं ॥ प्रदीपशंक्वंतरभूस्त्रिहस्ता छायांगुलैः षोडशभिः समा चे
त् ॥ दीपोच्छ्रितिः स्यात्कियती तदानीं प्रदीपशंक्वंतरमुच्यतां मे ॥ न्यासः ॥ प्रदीपशंक्वंतरं ३
शंकुः १२ छायांगुलानि १६ लब्धा दीपोच्छ्रितिः हस्ताः ९/४ अथ करणसूत्रं ॥ विशंकुदीपोच्छ्रयसंगुणा भा
शंकूद्धृता दीपनरांतरं स्यात् ॥ उदाहरणं ॥ कल्पिता प्रदीपोच्छ्रितिः ९/४ शंकुः १२ छायांगुलानि १६ लब्धं
शंकुप्रदीपांतरं हस्ताः ३ अथ करणसूत्रं ॥ छायाग्रयोरंतरसंगुणा भा छायाप्रमाणांतरहृद्भवेद्भूः ॥
भूशंकुघातः प्रभया विभक्तः प्रजायते दीपशिखौच्च्यमेवं ॥ त्रैराशिकेनैव यदेतदुक्तं व्याप्तं स्वभेदै
र्हरिणेव विश्वं ॥ उदाहरणं ॥ शंकोर्भार्कमितांगुलस्य सुमते दृष्टा किलाष्टांगुला छायाग्राभिमुखे
करद्वयमिते न्यस्तस्य देशे पुनः ॥ तस्यैवार्कमितांगुला यदि तदा छायाप्रदीपांतरं दीपौच्च्यं च कियद्वद व्यव
हृतिं छायाभिधां वेत्सि चेत् ॥ न्यासः ॥ अथ छायाग्रयोरंतरं अंगुलानि ५२ छाये ८।१२ अनयोरंतर

इष्टमनेन भक्तातीता छायाकर्णाताग्रतो तंतरेण भ १०८ लब्धं इदं प्रथमछायाग्रे दीपतले नरयोरंतरमानं ॥

प्रथमं द्वितीयछायाग्रदीपतलनरयोरंतरमानमंगुलानि १५८ अंगुलं कुधाताः प्रमयाविभ

क्तः इति जातं भुभवतेति दीपोच्छ्रायं लग्नमेव हस्ताः ॥ अथ छायाग्र छायाया भुजः हारे त्रैराशिकं

फलं नपाश्चात्यवनं ॥ तथा प्रथमछायाग्रतो द्वितीयछायाग्र यनताधिका छायाय

पयेन तावता पदी छायांतरं तुल्यं । तस्य तदा छायायाः छिन्नलेवं तत्र छायाग्रे दी

पतल प्रमाणं तावत्साध्यते ॥ ततो द्वितीयत्रैराशिकं ॥ यदि छायाग्रे कर्णांतरे तदा भुजरूपमंगुले

छिन्निति लब्धं दीपो च्छ्रायभुजवतीति द्युत्यमेव ॥ एवं पंचराशिकादिकमपि लब्धं स्यादिति त्रैराशिकं

फलं नये वलिखितं ॥ पंचांगणती भागइनमनः इत्येषा पत्र हित्वा निविधि तेराग्गत नैक प्रीज्ञेन तद्

लभुवनमयनेतीरिसादि दलत्वं तंरनगनगतादिभिः स्वेच्छैर्दितिदं जगत व्याप्तं ॥ एवमपि चिता

तिरत्नं त्रैराशिके नव्याप्तं ॥ यथेयं तत्कथाक्रियाभूमिः पाशैर्व्याह ॥ यस्मिंश्च क्रियाभागहारविधि

चिन्ता बीजेन यागशापतेन त्रैराशिकं नियतिर्मंत्रयिपामेवायागमेवंविधो ॥ एतदर्थं गणितं यद्वा

दितः पीरदृष्टिर्भुजप्रायमेल बुद्धिनाल्पगणा नविधायता चिंतनार्थं सुधीभिर्दृष्टः ॥ सोऽद्य पाठः २३८

इति छायाव्यवहारः ॥ अथ पंच श्रुत्यंतरो सव्यारिति ॥ मायापोहारः सेपरश्राप पक्षः त्रैनाप्यादौ

क्रयेजःपरं ॥ वेनाश्रितो भागपहातेनतेन सेपक्षेनत दुष्कमंहि दृष्टवेध ॥ परस्पर अर्जितपो

कोर्व्वः लेखकल्पयाद्यादपवर्तनं तलः ॥ विनापवर्तनेन तथा भागहारे पोषो भागपहारे दृष्टलंत्पत्र तनाः ॥ वि

पोषभरते ततो भागपहारे बाधक्रियायास्व भवतीह ॥ कटान्यपोषः तादप्रोविदेशपः लेपाल

दवेदलक्ष्माविमन ॥ स्थौल्यहाते स्वेन पतेतदंलं पदोनुकुक्तः स्यादितितत्रिपुक्तं ॥ ऊर्ध्वं वि

गोनदृष्टेनतवः फलंतत्ताः स्यादेप तेहरेता ॥ एवं तदेवाचर्दवायम सत्याप्रत्येकं पयः अप्रेक्षिनम

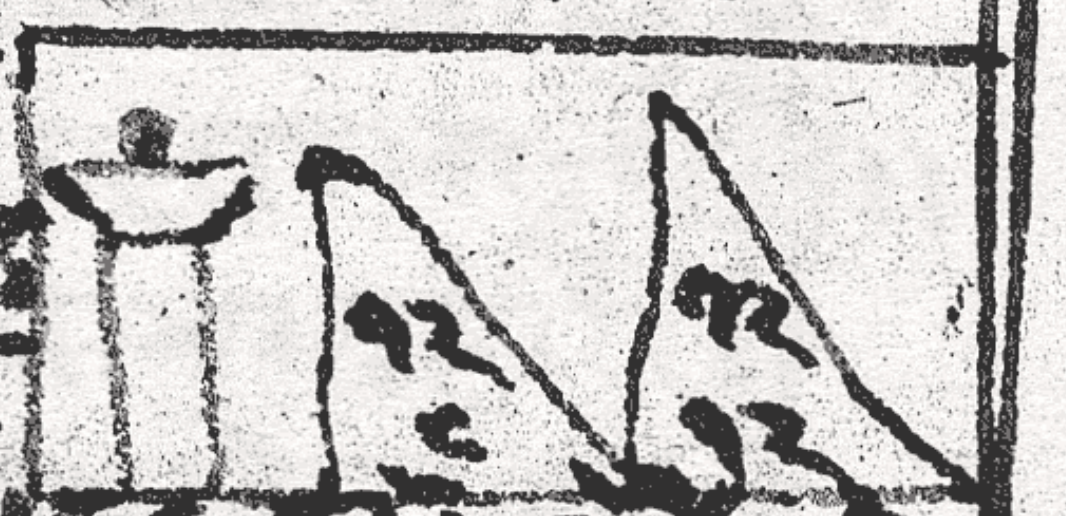

२५

59

१
५

स्तदेनै॥ यदागतौ लब्धिगुणौ विशोध्यौ स्वतक्षणाच्छेषमितौ तु तौ स्तः॥ गुणलब्ध्योः समं ग्राह्यं धी
मता तक्षणे फलं॥ योगजे तक्षणाच्छुद्धे गुणाप्ती स्तो वियोगजे॥ धनभाज्योद्भवे तद्वद्भवेतामृणभाज्यजे॥
हरतष्टे धनक्षेपे गुणलब्धी तु पूर्ववत्॥ क्षेपतक्षणलाभाढ्या लब्धिः शुद्धौ तु वर्जिता॥ अथवा भागहारेण
तष्टयोः क्षेपभाज्ययोः॥ गुणः प्राग्वत्ततो लब्धिर्भाज्योऽद्धतयुतोद्धृतात्॥ क्षेपाभावोऽथवा यत्र क्षेपः शु
द्धेद्धरोद्धृतः॥ ज्ञेयः शून्यं गुणस्तत्र क्षेपो हारहृतः फलं॥ इष्टाहतस्वस्वहरेण युक्ते ते वा भवेतां बहुधा गुणा
प्ती॥ उदाहरणं॥ एकविंशतियुतं शतद्वयं यद्गुणं गणक पंचषष्टियुक्॥ पंचवर्जितशतद्वयोद्धृ
तं शुद्धिमेति गुणकं वदाशु तं॥ न्यासः॥ भाज्यः २२१ हारः १९५ क्षेपः ६५ अत्र परस्परभाजनेनापवर्त
भाजकभक्ताः शेषं १३ अनेन भाज्यप्रभाजकक्षेपाः अपवर्तिता जाताः भाज्यः १७ हारः १५ क्षेपः ५ अत्र नवे
दृढभाज्यहारयोः परस्परं भक्तयोः लब्धयोऽधोऽधः तदधः क्षेपः तदधः ०॥ एवं स्थापितानि यथास्थिता जा
ता वल्ली ०॥ उपांतिमेन स्वोर्ध्वे हते इत्यादिकरणेन जातं राशिद्वयं ५५ ५० एतौ दृढभाज्यहाराभ्यां
५ गु। १५ तष्टौ जातौ लब्धिगुणौ ६।५ एतौ केनाप्यतस्ततात्विल्लगुणौ क्षेपः ६ इति॥ अथवा लब्धिगुणौ २३।२०। बहु
धा ४०।३५ अत्र सूत्रं कृत्यादि॥ भवति कुट्टविधेर्युतिभाज्ययोः समपवर्तितयोरथवा गुणः॥
भवति यो युतिभाजकयोः पुनः स च भवेदपवर्तनसंगुणः॥ उदाहरणं॥ शतं हतं येन युतं नवत्या
विवर्जितं वा विहृतं त्रिषष्ट्या॥ निरग्रकं स्याद्वद मे गुणं तं स्पष्टं पटीयान् यदि कुट्टकेऽसि॥

न्यासः॥ भाज्यः १०० हारः ६३ क्षेपः ९० अत्र परस्परभक्तयोर्जाता वल्ली १ १ २ १ ९० ० जातौ पूर्ववल्लब्धिगुणौ ३०।१८ अत्र
धा भाज्य क्षेपो दशभिरपवर्तितौ १० ९ क्षेपः दशभिरपवर्तने जाते लब्धी धाति क्षेपे ९ ले
वाधोऽधो निवेश्य वल्ली जाता ६ ३ ९ ० पूर्ववल्लब्धौ गुणाः ७५ लब्धिगुणौ जाता॥ अथवा तक्षणाद्विशोध्य
मा जाताः अत्र गुणाः ७५ स्वतक्षणाद्दशभिस्त ३ विशोध्य जातौ गुणाः १८

स्वद्वयगुणाप्ताधम्भाज्ये वे प्रवृत्ते हस्ते त्ये तल्लब्धिश्च ३ भाज्य हारौ क्षेपौ नय भिन्नं वल्ली ति भा ७ क्षेपः १० अत्र
तल्लब्धि क्षेपकाः नांव वल्ली १८ १० लब्धो गुणः २ क्षेप हारात पवर्तने न ८ गुणा ति तो जाताः स्वस्व १ ८ भाज्य हारौ स्वक्षेपे
पीहा क्षेपो चापवर्ति भा २१० हा: ७ तो क्षेपः १ अतः पूर्ववत् वल्ली २ ३ जातो गुणः २ हारेण पवर्तने न ८ गु
तितो जाताः स्वस्व १ ८ गुण न नेन जैनो स्यात् लब्धिश्च ३ गुणलब्धी १ स्वहारोत्क्षेपे कृते भ्रमः यथा गुण
लब्धी ८।३। ५।१४।२३ २ इत्यादि॥ क्रमोत्क्रमं॥ क्षेप जे तदा ता त्रयु गुणा स्युः लब्धि चियाता॥ अत्र
पूर्वोदाहरणे नयति क्षेपको लब्धि गुणौ ३।१८ तो स्वतक्षणा भ्यां भा १ ६ ३ शो धिते तो गोप्सो
तांस्ते लब्धि गुणौ नयति सोथ ऋणे जातौ १।१० अत्र नबोद्दिष्टतक्षणाभ्यां गुणौ क्षेपके तस्य यथा
७।१।१०।८।१७।१८।१ इत्यादि॥ पूर्वगुणान्गुणाप्तव्याद्दिश्यता य भाज्ये चेद् भिन्न वृत्तेः॥ स्या
द्भाज्यो दृढ़ ऋणात्मक गुणाप्त तस्य पश्च नयो॥ भा २८ हा १३ क्षेपः १६ सादृढ़ जाते गुणा
ती २ ८ भ्यास्त लब्धि पो विविधाः स्वतस्तु गुणाप्तस्य तस्तत्ता भ्यां १३ १ चिरुद्धे ते १ ३ सहा से
देशाते ११।५।२ स्वहारा क्षेप्यते धितो हृतोऽस्युपरा ८॥ इदाहरणे॥ स्वबाद् दहाहता यदा ये वाद शो
निता॥ अष्टानां यम कृते तस्य कश्चिद्गुणाः॥ भा १८ हा ११ क्षेपः १० वल्ली १ १ १ तलभाति ए धितेऽ
प्रातिपच्छस्य ध न ले गुणा लब्धि १ । २ ८ अथ सो पि ज्यते मिल्बी तल्लब्धि ६ वस्त्र १ १ ता गतो लाभ ना ग प्रस्व
स्तावातत्त्व पस्य त स्तक्षा भ्यां ग्लो धिते जाते स्वा ता सो ५ ३ । ७ पूर्वोत्क्षेपाः २ गुणलब्धो । मम स्रा १
पीयता तलतो पूर्वो॥ हारं तक्षं न सेपो गुणलब्धी तु पूर्ववत्॥ क्षेपतक्षणलाभाढ्या लब्धिः शुद्धौ तु वर्जिता॥
इदाहरणे॥ वे न पं गुणिता तः पंच वर्जिता षष्टिना त्विंशत गुणाः॥ यद्विनिता यत्रिभिर्भक्ता निरग्रा स्याद्गुणं वद गुणः॥
स्या तः॥ भा ५ हा ३ क्षेपः २३ अथ वल्ली २ १ १ वर्धताना तत ति ६ पं २ ६ हलो स्वहारा तष्टौ तस्यो स्त्रयोद्धत्रा
त्रिमितान्येकलब्धि ७ ऊर्ध्वतरो वे २३ यत्रिमितास्मान्नेवपरे तथैव ते॥

४३

२२
श्री०व०

२श१

तेत्र न य न ग्राह्या।। गताः सन्धयोः स्वर्गे ग्राहं मिलताः सन्धेय ग्राह्या।। एवं जाते गताः नी २।।१ सेप जातस्य
ताः व्युक्ते इति जाते।१ इच्छाहतास्यस्य हेताः कुन्दे इति स्थितः तास्यहारसे भेकुन्दे पद्माधन सत्वि
स्यादिति जाते।७।४ एवं सर्वत्र।। अथ यथा हरतश्चेधनस्य सेव इति न्यासः।। १ पः ५ सेकारूर्ध्व ध जाते गताः नी
२।४ एतस्य हताः श्यो विशेषे विशेष्य क्षि जे।१।१ सेप तनुगता नामाव्याता एवेरिति जाते गताः नी २।१।१
छोगयशी ता।१।६ धनताध्यर्थ छिगताः स्यतस्य तो लिपि जाते।२।४।६ गताः स्थ्यं।।१ सेपाभयोः पथा प
त्र सेपः कृतो हर्तो [illegible] छताः।। शेषः [illegible] गताः स्वय [illegible] पाहार हताः कर्तः।।५ दा हतातः।। सेन वच्य गति
ताः चैव संयुता पंच लब्धि लहिताध्य शेषता।। स्फुटस्य यो हताभि [illegible] ताः गताः श्रीतिपास्य मेः।। ४१
न्याला।। गताः ५ सेपः० सेपाव्याये गताः नी०।०।५।३।४।५।२।५ [illegible] तानि।।१ [illegible] सेपः २।५
सेपः कृतो हत्वो कृतः इत्यादि नाजाते गताः नी०।५।१।३।२ इत्यादि।। अथा [illegible] गताः सन्धयो
अनेक त्वाश्च हस्तां।। इच्छाहतस्यस्य हेताः कुन्दे च गताः नी वृधा भवेतां।। अन्येष्वाति स्वपे मेव दर्शि
ताः।। अथा याहिपि उदये।। सेपं विशेष्य क्षि यदिक स्यात् स्वयं पञ्च पञ्च गताः आर सन्धी।। अर्थादि
त सेप विशेष्य क्षिति पूर्व स्यहार तस्य मध्य नतको ताः।। प्रथमो दाहरतो इच्छा पहार यो स्फुट सेप वोन्या
सः भा हि।।२ सेपः।२ अयुगताः नी२।८ इच्छ [illegible] न पंच ये न सेवे नाति पूर्व स्वहार तस्य जाते पा।६ अथा वधि
हाहि।।५
कृत्वो गताः नी।५।८ एतपं च गताः स्वहार तस्य च जाते।२।।१ एवं सर्वत्र।। अथ स्वग्रह गतानि तेमहानुपवो
गः।। अथ यदर्पं महाद्वि छि वि।। अन्यथा धि क्षि दिनं ताव तो [illegible] स्थित्या भाग्यः स्फुट दिनानि महाराः।। तद्
कृत्स्ना छि च लागता लाभ ता सम्प्रति धके लाल धान्ये।। एवं तत्र दुर्वर्षं नव्या भिमानावभाग भा
भ्यां दिवसा रणे।। अहस्य विकलासवान ग्रहा [illegible] हर्गताः पोतानयनं।। तथ वक्ष्य भाषा।। ॥

KKSU LIBRARY
RAMTEK
441 106
M-1228
Dist Nagpur

```
[OrderDescription]
,CREATED=18.10.20 15:57
,TRANSFERRED=2020/10/18 at 16:02:45
,PAGES=44
,TYPE=STD
,NAME=S0004141
,Book Name=M-1228-LILAVATI
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
```

```
FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF
,FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF
,FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF
,FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF
,FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF
,FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF
,FILE43=00000043.TIF
,FILE44=00000044.TIF
,
```